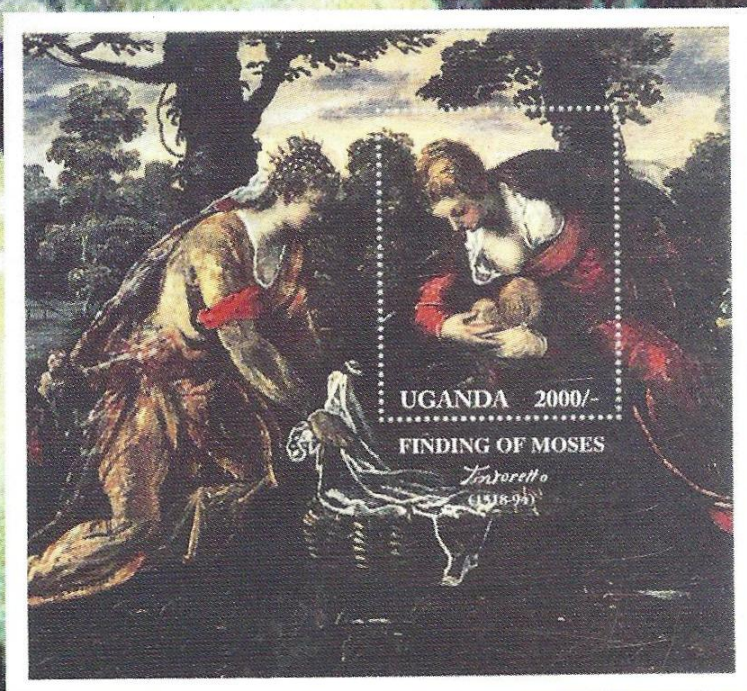
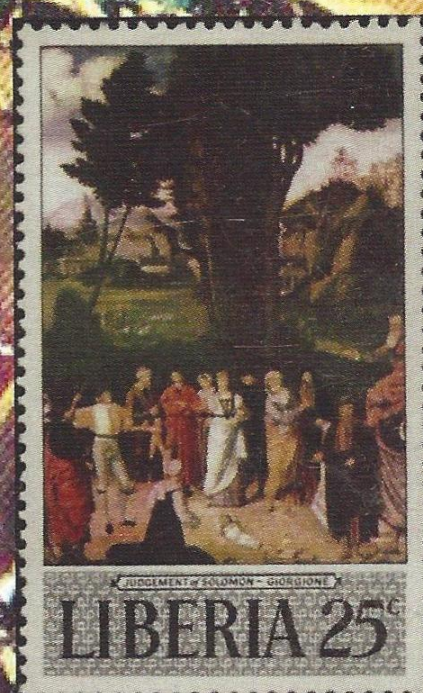
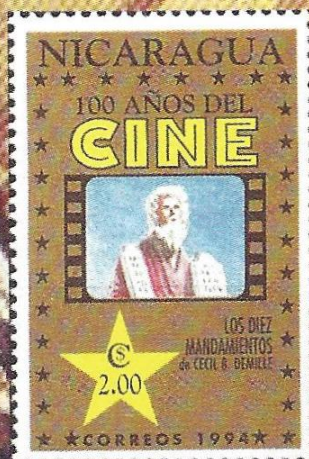

ינואר-מרץ 2013 ■ מס' 104 שנה 22

ספר הספרים

נושאון - ביטאון איל"ת - אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

עורך: יורם לוביאניקר עורך משנה: לורנס פישר

עורך גרפי: הדי אור

דוא"ל: noson.ed@gmail.com

בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 63506

Nos'on ISSN 0792-6448

תוכן העניינים:

	דבר העורך	עמ' 2
	תחבולות מזימות ושקרים	עמ' 3
	בספר הספרים	
משה ביאלי	סיפורי התנ"ך על המסך הגדול	עמ' 8
זהר נוי	חותמות תנ"כיות מארבע ריבונות	עמ' 11
	בריטיות לשעבר	
אבי בלום	ויברא אלוהים את התנינים הגדולים	עמ' 21
רון ברגר	תימאטיקה מתחת לפטיש	עמ' 27
	הגדרה קולעת בול	עמ' 30
אסף אברהם	מכתבים למערכת	עמ' 31
	פתרון החידה בולאית	עמ' 32

ועד האגודה והפעילים:

יו"ר - ד"ר יהושע מגר (מעלה גיא אוני 228, ראש פינה 12000, 052-8802725)
סגן יו"ר - מנחם לדור (ת.ד. 340, הר אדר 90836, 054-4825007)
סגן יו"ר - זהר נוי (ת.ד. 62029, תל אביב 61620, 052-2641769)
מזכיר - יורם לוביאניקר (בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 63506, 054-5402723)
גזבר - שלמה וורגן (ת.ד. 2561, ראשון לציון 75124, 054-6855951)
חבר ועד - יצחק ברק (השחר 34, ראשון לציון 75261, 054-5314568)
ועדת ביקורת - יוחנן מי-רז (יו"ר), חגי זהר, משה רימר.
עורכי נושאון - יורם לוביאניקר (054-5402723), לורנס פישר (054-7799297)

שירותים לחברים: נושאון - ארבע פעמים בשנה, נושאונט - ארבע פעמים בשנה, נושאונצ'יק - 12 פעמים בשנה, מכירות פומביות, שירותי ספריה תימאטית, מפגשים, סמינרים והרצאות, צוות מומחים, "שבל" (ביטאון התאחדות בולאי ישראל).

דמי חבר (2013): מבוגר - 140 ₪, נוער - 70 ₪.

תאריך אחרון למשלוח חומר לחוברת הבאה: 1.3.13

דבר העורך

שלום לכם,

הגליון הראשון לשנת 2013 מוקדש לתנ"ך. **משה ביאלי** מציג כמה מסיפורי התנ"ך המרתקים ביותר באמצעות ציורים מפורסמים על בולים. מאמרו של **זהר נוי** עוסק בקשר שבין התנ"ך לאמנות אחרת – הקולנוע. **אבי בלום** מציג חותמות ממקומות הקרויים בשם תנ"כי, ולדעתנו ראוי במיוחד לשים לב למחקר התימאטי הנדרש באוסף זה כדי לקבוע את מקור שמו של כל ישוב. גם המאמר של **רון ברגר** עוסק בתנ"ך ומוקדש לתנין – בעל חיים המופיע בסיפור הבריאה מסיבה המוסברת במאמר.

לגליון מצורפת מכירה פומבית נוספת, פרי מאמציו הבלתי נלאים של **שלמה וורגן**. המכירות האחרונות זכו להצלחה, ואנו מאמינים כי גם במכירה הנוכחית יוכלו חברים רבים למצוא פריטים מעניינים לאוסף שלהם. המכירה מסודרת על פי נושאים, אולם אנו ממליצים בחום לקרוא בקפידה את מלוא הרשימה, משום שפריטים רבים "שייכים" למספר נושאים ועשויים להופיע תחת כותרת שונה.

אחד הדברים המצערים אותנו כעורכים הוא, שנושאן מופיע בשחור לבן. עבור תחום צבעוני כבולאות זוהי מגבלה קשה אם גם בלתי נמנעת מסיבות תקציביות. בגליון הקודם הנהגנו חידוש בדמות שער צבעוני, ועתה הגיעה השעה לנצל את החידוש הזה בצורה מיטבית. שער הגליון יהיה מעתה כפול, ואנו נשתדל לשלב בו פריטים בולאיים מגוף הגליון במידה מקסימלית. הקורא יצטרך, אמנם, לדפדף בין המאמר לכריכה, אולם יוכל להינות צילומי צבע של הבולים.

ואגב נושא התקציב אנו מגיעים ל"פינה הקבועה" של דבר העורך. שנת 2013 מתחילה, והגיע הזמן לשלם דמי חבר בגין שנה זו. על פי החלטת ועד האגודה דמי החבר נותרו ללא שינוי – 140 שקל (70 שקל לנוער). אנא שילחו **עוד היום** המחאה לפקודת איל"ת לגזבר, שלמה וורגן, ובכך תסייעו לנו להמשיך בפעילות האגודה.

יום הבולאות התקיים באמצע דצמבר, והתימאטיקה הייתה "על הגובה". ההרצאות של חברינו **יצחק ברק**, **ד"ר הדי פייבל** ו**משה רימר** היו מעולות, ועוררו ענין רב. הרצאה נוספת שעוררה ענין רב (בלשון המעטה) הייתה הרצאתו של **צבי אלוני**, אשר הציג פריטים בולאיים מימיה הראשונים של המדינה אשר מהימנותם מוטלת בספק. פריטים אלו נמכרים בסכומי עתק, וקיים חשש שאספנים רבים שמים את כספם על קרן הצבי. אנו תקווה, כי ינקטו הפעולות הדרושות על מנת להסיר עננה זו מעל חיינו הבולאיים. מלבד ההיבט הכספי נגרם כאן נזק כבד לשמה של הבולאות הישראלית.

בחודשים הקרובים תערך האסיפה השנתית של איל"ת, ובה בחירות לבעלי התפקידים. על כך ועל תערוכת הבולים שתתקיים בסוף מאי בתל אביב תוכלו לקרוא בגליון הבא.

בברכה,

יורם ולורנס

תחבולות, מזימות ושקרים בספר הספרים משה ביאלי

התנ"ך, הידוע גם כ"ספר הספרים", מכיל בתוכו עולם ומלואו. בראש ובראשונה זהו ספר דתי, אך הוא גם משקף את רוח האדם ואת אופיו. אחד ממאפייני התנ"ך (ואחת הסיבות לקיסמו הרב גם כלפי אנשים שאינם דתיים) הוא, שגיבוריו אינם אנשים מושלמים, ועל חטאיהם הם נענשים. תחבולות, מזימות ושקרים הם כנראה חלק מאופיו של כל אחד ואחד מאיתנו, ונשאר לבעלי המקצוע לברר מה הסיבה לכך. אמנים רבים קיבלו השראה ליצירותיהם דווקא ממעשים אלה. הדוגמאות הן רבות, ובסקירה זו אביא רק חלק מהם.

תחבולות

תחבולה היא דרך מחוכמת להתגבר על מכשול. בצו שהוציא **פרעה**, מלך מצרים נאמר: "וַיֵּצֵא פַרְעֹה, לְכָל-עַמּוֹ יִלְוֶהוּ: לְכָל-הַבְּנֵי הַיִּלּוּד, הַיָּאֵרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ, וְכָל-הַבֶּת, תַּחְיִין" (שמות, פרק א', פסוק כ"ב). כדי להתגבר על הצו המלכותי ועל מנת להציל את משה (שאז עדיין לא נקרא כך) בנתה **יוכבד** אימו תיבה ושמה בתוכה את הילוד. את התיבה היא החביאה על שפת היאור, **ומרים** נשלחה להשגיח מרחוק. התיבה ובה הילד נמצאה

בת פרעה מוצאת את משה.

על ידי בת פרעה, ככתוב (שמות, פרק ב', פסוקים ה', ו'):

וַתֵּרֶד בֶּת-פַּרְעֹה לְרַחֵץ עַל-הַיָּאֵר, וַנִּעַר תִּיהֶ הַלֵּכֶת
עַל-יַד הַיָּאֵר; וַתֵּרָא אֶת-הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף, וַתִּשְׁלַח אֶת-
אֶמְתָּהּ וַתִּקְחָהּ. וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֶהוּ אֶת-הַיֶּלֶד, וְהִנֵּה-נֶעַר
בֶּכָה; וַתַּחַם לֵעָלּוֹ--וַתֵּאֱמָר, מִיֶּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה

הצייר הונציאני **טינטורטו** צייר בצורה נפלאה את מציאתו של הילוד על ידי בת פרעה.

יעל הורגת את סיסרא

סיסרא, שר צבאו של **יבין** מלך כנען, נסוג מפני כוחותיו של **ברק בן אבינעם** ומצא מחסה אצל **יעל** אשת **חבר** הקיני. הוא חש עצמו בטוח באוהלה, משום שכאשר ביקש מעט מים היא הישקתה אותו בחלב. תחושת הביטחון איפשרה לו להרדם,

באמונה שלמה שלא יאונה לו כל רע. התנ"ך מתאר כיצד יעל הרגה אותו (שופטים, פרק ד' פסוק כ"א): "וַתִּקַּח יַעֲלֵי אִשְׁת־חֹבֵר אֶת־יֶתֶד הָאֵל וַתִּשֶׂם אֶת־הַמִּקְבֵּת בַּיָּדָה, וַתָּבֹא אֵלָיו בַּלָּאט, וַתִּתְקַע אֶת־הַיָּתֶד בְּרִקְתּוֹ". חשוב לציין, כי יעל פעלה מיוזמתה החופשית, ושלא על מנת לקבל שכר. התנהגות זו שונה לחלוטין מהתנהגותה של **דלילה**, אליה נתייחס בהמשך מאמר זה.

משפט שלמה – ציור של גורגיונה משנת 1496

שלמה המלך נודע כאיש חכם, או בלשון המקרא "חִכְמַת אֵלֵּי הַיָּם בְּקֶרְבּוֹ". במלכים א' פרק ג' מובא המקרה של שתי הנשים הרבות ביניהן בשאלת האמהות על הילד שנותר החיים. שלמה משתמש בתבולה מעניינת, ומורה לחתוך את הילד לשניים, כך שכל אישה תקבל מחצית מהילד. תוצאות התבולה מובאות בפסוקים כ"ו וכ"ז:

כֹּו וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־בְּנָה הַחַי אֶל־הַמֶּלֶךְ, כִּי־נִקְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל־בְּנָהּ, וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי תִּנּוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלֹד הַחַי, וְהָמַת אֶל־תְּמִיתָהּ; וְזֹאת אִמָּתָה, גַּם־לִי גַם־לָךְ לֹא יִהְיֶה--גָּזֵרוּ. כִּזְוִיעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר, תִּנּוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלֹד הַחַי, וְהָמַת, לֹא תִמְיתָהּ: הִיא, אִמּוֹ.

מזימות

ברכת יצחק ליעקב - חותמת דואר.

יצחק מברך את יעקב – ציור של וואן דר אקהאוט

מזימה היא תחבולה שמטרתה להרע עם הזולת, או תחבולה ולה קונוטציה שלילית. במידה מסויימת, השאלה אם פעולה מסויימת היא תחבולה או מזימה תלויה במתבונן. ניקח, למשל, את פרשת הברכה **שיצחק** העניק לבנו **יעקב**, בהיותו סבור כי הוא **עשו**. מי שעמדה מאחורי התחבולה היא **רבקה**, כפי שמתואר בפרק כ"ז בספר בראשית:

טו וַתִּקַּח רַבְקָה אֶת־בְּגְדֵי עֵשָׂו בְּנֵה הַגָּדֹל, הַחֲמֵדֹת, אֲשֶׁר אֶתָּה, בְּבֵית; וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב, בְּנֵה הַקָּטָן. טז וְאֵת, עֶרְוַת גְּדֵי הָעֵזִים, הַלְבִּיֶשָׁה, עַל־יָדָיו־וְעַל, חִלְקֵת צֹאנָיו. יז וַתִּתֵּן אֶת־הַמָּטַעֲמִים וְאֶת־הַלֶּחֶם, אֲשֶׁר עָשָׂתָה, בְּיַד יַעֲקֹב בְּבָנָהּ.

האם יש כאן מזימה או תחבולה? מצד אחד מציין המקרא (בפרק כ"ה) כי עשו מכר את זכויות הבכורה שלו ליצחק בעבור נזיד עדשים. במובן זה, נראה כאילו יצחק קיבל את הברכה בדיון. מצד שני, בפרק כ"ז מודגשת מעורבותה של רבקה, שספק אם ידעה על מכירת הבכורה. לטעמי מעורבותה של רבקה הופכת את התחבולה למזימה, ולא בכדי מופיעה רבקה בכל הציורים העוסקים בברכת יצחק לבניו.

שמשון ודלילה – ציור של **לוקאס קראנך האב** משנת 1529

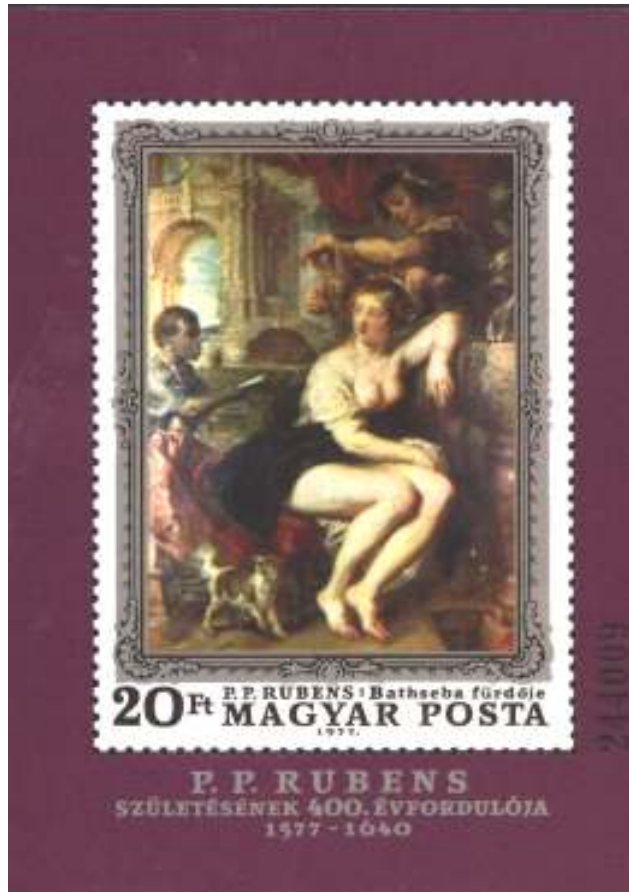

רמברנדט : הפלישתים מעוררים את שמשון, 1636.

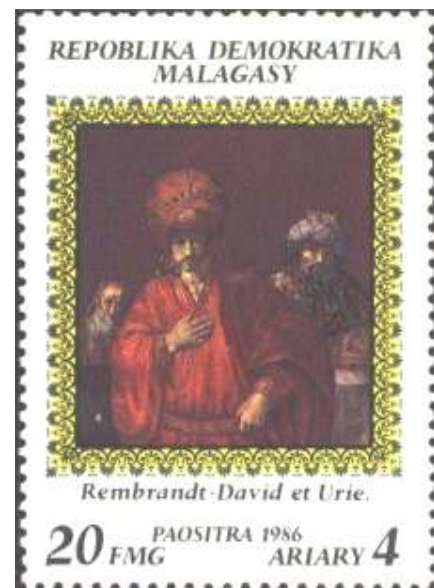
הסיפור של **שמשון** ודלילה, המופיע בפרק ט"ז של ספר שופטים, הציג את דימונם של ציירים רבים. כאן אין בכלל ספק שמדובר במזימה שרקחו הפלישתים, אשר שיחדו את דלילה לבגוד בשמשון, כנאמר בפסוק ה': "וַיַּעַלּוּ אֵלָיָהּ סָרְנֵי פְלִשְׁתִּים, וַיֹּאמְרוּ לָהּ פְתִי אוֹתוֹ וְרָאִי בַמָּה כֹחַ גְּדוֹל, וּבַמָּה נוֹכַל לוֹ, וְאַסְרֵנוּהוּ לַעֲבֹדוֹ";

וְאֶנְחֵנוּ, נִתֵּן-לָךְ, אִישׁ, אֶלֶף וּמֵאָה כֶּסֶף". בסופו של דבר מגלה שמשון את סודו לדלילה ובא על עונשו: "וַיֵּי אַחְזָרוּהוּ פִלְשִׁתִּים, וַיִּנְקְרוּ אֶת-עֵינָיו; וַיֹּרִידוּ אוֹתוֹ עֲזָתָה, וַיֹּאסְרוּהוּ בְּנִחְשָׁתִים". כפי שצינתי קודם, ראוי לשים לב להבדל שבין התנהגותה של דלילה לזו של יעל אשת חבר הקיני בפרשת סיסרא. הבדל זה מצדיק את היחס השלילי הגלום במילה מזימה.

דוד המלך, איש שכבר היו לו מספר נשים, ראה באקראי את **בת שבע**, אשתו של **אוריה החתי**, רוחצת, התאהב בה, והכניס אותה להריון. אם לא די בכך שבאותה שעה היתה בת שבע נשואה לאחר, הרי שבעלה היה נתון בעיצומה של מלחמה למען מלך ישראל. כדי לטשטש את זהות האב, דוד זימן אליו את אוריה, מתוך כוונה שהוא ינצל את חופשתו הבלתי צפויה ויבקר גם בביתו, כך שניתן יהיה ליחס לו את ההריון הבלתי רצוי. סירובו של אוריה לרדת לביתו הכשיל מזימה זו, ועל כן פנה דוד למזימה אחרת: הוא הורה לשר צבאו **יואב** "הִבּוּ אֶת-אוּרִיָּה, אֶל-מוֹל פְּנֵי הַמֶּלֶכָה הַחֲזָקָה, וְשַׁבְתֶּם מֵאַחֲרָיו, וְנָכָה וָמֵת" (שמואל ב', פרק י"א, פסוק ט"ו). לאחר תום ימי האבל על אוריה נשא דוד את בת שבע לאישה. יופיה של בת שבע (התנ"ך מתאר אותה ל"טוֹבַת מְרָאָה מְאֹד") נתן גושפנקא לאמנים רבים לצייר אישה בעירום.

בת שבע רוחצת – יצירה של **רובנס**

דוד ואוריה בציור של רמברנדט

שקרים

לפעמים אנו מוצאים במקרא גם שקרים פחות מתוחכמים אך מרושעים בה במידה. על פי רוב מטרתם של שקרים אלו היא נקמה. **אשת פוטיפר** ניסתה לפתות את **יוסף** לשכב עימה. **יוסף** סירב ונמלט ממנה, אבל חלק מבגדו נשאר בידה. נקמתה, כמתואר בספר בראשית (פרק ל"ט), הייתה קשה:

טז וַתֵּנַח בְּגָדוֹ, אֶצְלָהּ, עַד-בּוֹא אֲדֹנָיו, אֶל-בֵּיתוֹ. יז וַתְּדַבֵּר אֵלָיו, כְּדִבְרֵיהֶם
הָאֵלֶּה לְאִמָּהּ ר': בָּא-אֵלַי הָעֶבֶד הָעֶבְרִי, אֲשֶׁר-הֵבֵאתָ לָנוּ--לְצַחֵק בִּי. יח וַיְהִי,
כְּהִרְמִי קוֹלִי וְאֶקְרָא; וַיַּעַז בְּבִגְדוֹ אֶצְלִי, וַיִּנָּס הַחוּצָה.

הבול מניקרגואה מציג את יצירתו של רמברנדט, ובה אשת פוטיפר המאשימה את יוסף בנסיון אונס. בעקבות השקר של אשת פוטיפר הושלך יוסף לכלא, ומשם נחלץ רק הודות ליכולתו לפרש חלומות.

ולסיום, הנה סיפור אודות שקר, שאינו תנכי במלוא מובן המילה. בגירסא המוכרת לנו מונה ספר דניאל שנים עשר פרקים. אולם בתרגומים של התנ"ך (החל מתרגום השבעים) כולל ספר זה שני פרקים נוספים. מבחינת היהדות מעמדם של פרקים אלו הוא כשל הספרים החיצוניים, אך הנוצרים רואים בהם חלק אינטגרלי מהברית הישנה.

בפרק השלושה עשר בספר דניאל מובא סיפורה של **שושנה**, אשתו של **יהויקים**, מעשירי הקהילה היהודית בבל. שני זקנים, מנכבדי הקהילה, התגנבו אליה בזמן שרחצה בחצר ביתה וניסו להכריח אותה לשכב איתם, אך היא סירבה. כנקמה העלילו הזקנים על שושנה כי שכבה עם נער – עבירת ניאוף שעונשה הוצאה להורג בסקילה. היא הועמדה לדין, ובשל עדות השקר של הזקנים הורשעה ועמדה להיות מוצאת להורג. בנקודה זאת שלח אלוהים את דניאל כדי להציל אותה.

דניאל חקר את הזקנים, שהיו כביכול עדי ראייה למעשה הניאוף, ומצא סתירות בעדויותיהם: אחד מהם טען שהבגידה בוצעה תחת עץ אלת מסטיק, ואילו השני טען כי ראה את האשה והנער שוכבים תחת האלון. שושנה זוכתה והזקנים הוצאו להורג בשל עדות השקר.

כמו במקרה בת שבע, גם כאן איפשר הסיפור לציירים, בעיקר בתקופת הרנסאנס והבארוק, לתאר אישה בעירום, בתוספת הדרמה של זרים מכובדים לכאורה אך שטופי זימה למעשה המנסים לחלל את כבודה.

אשת פוטיפר מאשימה את יוסף.

שושנה והזקנים.

משה ביאלי אוסף בולים בנושא התנ"ך באמנות. כתובתו למשלוח תגובות:
mobilom@bezeqint.net

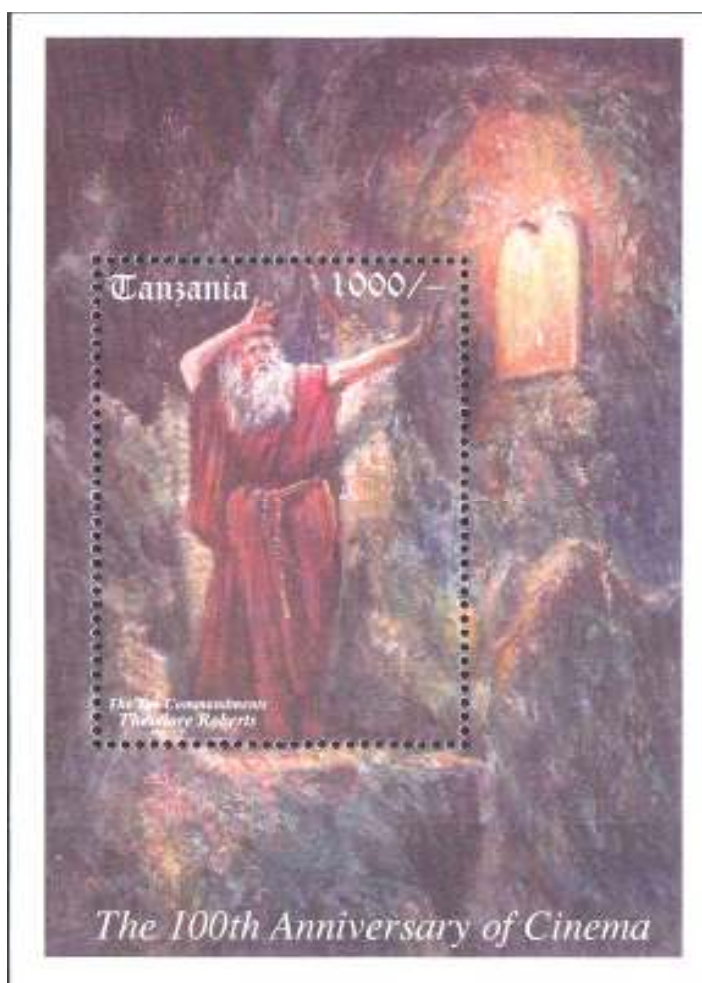
סיפורי התנ"ך על המסך הגדול זהר נוי

בין הקולנוע ובין צורות אחרות של אמנות מתקיימים יחסי גומלין. בפרט בולטת השפעתה של הספרות על הקולנוע: יצירות ספרותיות רבות עובדו לתסריטים, וקיבלו חיים חדשים על המסך הגדול. לאחרונה הוספתי עמוד לאוסף שלי המוקדש לסיפורי התנ"ך בראי הקולנוע, ובמאמר זה אביא את עיקרי הדברים.

באוקטובר 1956 יצא לאקרנים "עשרת הדיברות" סרטו של אחד מגדולי הבמאים של הוליווד, **ססיל ב. דה מיל**. היה זה אפוס רחב יריעה – כמעט ארבע שעות אורכו – אשר תיאר את חייו של משה מילדותו ועד מותו כשהוא משקיף מהר נבו על הארץ המובטחת. התסריט אינו נאמן במדויק לסיפור המקראי, ומתבסס בין היתר גם על מדרשים שונים ועל ספרו של **יוסף בן מתתיהו**, הלוא הוא יוספוס פלאוויוס, קדמוניות היהודים. סצינת השיא של הסרט – מתן התורה לידידו של משה, מופיעה בגליונית מזכרת מטנזניה שהונפקה לציון מאה שנה לקולנוע.

עשרת הדיברות זכה להצלחה מסחרית אדירה, וגרף בקופות סכום מדהים של כ-65 מיליון דולר (בשנת 1956). אם נתרגם סכום זה לימינו הרי שבהתחשב באינפלציה מדובר בסכום של למעלה ממיליארד דולר. "עשרת הדיברות" הוא, איפוא, הסרט הששי ברשימת שוברי הקופות מאז ועד ימינו.

להצלחה מסחרית זו יש מספר אבות. הופעתו של **צ'רלטון הסטון** בתפקיד הראשי היא, ללא ספק, אחד מהם. לצידו השתתפו בסרט כמה שחקנים ידועים לא פחות, כמו

יול ברינר שגילם את רעמסס השני. כמובן שקרדיט מגיע גם לבמאי הסרט, דה מיל (אגב, היה זה סרטו האחרון של דה מיל, בשל הדרדרות במצבו הבריאותי). אולם אנחנו, אספני הבולים, משוכנעים שסיבה מרכזית להצלחתו של הסרט היא השימוש בחותמת תעמולה נאה שקידמה אותו.

הביקורת קיבלה את "עשרת הדיברות" בצורה חיובית. אמנם, ציינו המבקרים, הסרט נוטה להיות בומבסטי מידי ולעיתים אף מטופש, אך מצד שני הוא מרשים מאוד מבחינה ויזואלית ומהנה לצפיה. ואמנם, בימיו סצנות ראוות היה נקודת החוזקה של דה מיל כבמאי. הסרט היה מועמד לשבעה פרסי אוסקר, אך זכה רק בפרס בודד על אפקטים ויזואליים. דומני כי גליון המזכרת ממאלי, המציג את מעבר בני ישראל בחרבה בים סוף, מדגים היטב הן מידת הראווה שיש בסרט והן את האפקטים הויזואליים המיוחדים שלו.

"עשרת הדיברות" לא היה סרטו התנ"כי היחידי של דה מיל. שבע שנים קודם לכן, בדצמבר 1949, הוציאו אולפני פרמונט את "שמשון ודלילה", עם **הדי לאמאר** בתפקיד דלילה. אגב, לאמאר הייתה בת למשפחה יהודיה מתבוללת באוסטריה, אשר נישאה

לתעשיין עשיר. בעלה הפך לנאצי, ולאמאר נמלטה ממנו וממולדתה ללונדון בשנת 1937, ושם הכירה את דה מיל. תפקידה כדלילה היה תפקיד חייה.

"שמשון ודלילה" זכה להצלחה גדולה בקופות, וגרף 11 מיליון דולר. בכך לא תמו קווי הדמיון בין שני הסרטים. גם ב"שמשון ודלילה" סוטה העלילה במידה ניכרת מהסיפור התנ"כי, תוך השענות על מדרשים (ולעיתים על חירות מופרזת שהתסריטאים נטלו לעצמם). גם בסרט זה הפיק דה מיל סצנות עתירות אפקטים, ובולטת במיוחד סצינת הסיום בה ממוטט שמשון את מקדש הפלישתים. "שמשון ודלילה" היה מועמד ל-5 פרסי אוסקר, וזכה בשניים – עבור התפאורה והתלבושות. אני מציג כאן חותמת ביול מאוסטריה, ארץ הולדתה של הדי לאמאר, משנת 1952. אגב, מחותמת זו ניתן לראות כי באותם ימים היה הפרש זמנים ניכר – שנתיים במקרה זה - בין הפצת הסרט בארצות הברית ועד הפצתו בשאר מדינות העולם.

ססיל דה מיל בוודאי לא היה במאי הקולנוע היחידי אשר עשה שימוש בסיפור התנ"ך ביצירותיו. אולם נטייתו ליצור סרטים גרנדיוזיים המתארים אפוסים רחבי יריעה התאימה להפליא לסיפורי המקרא, והפכה אותו למוקד מאמר זה.

זהר נוי אוסף ומציג את נושא הקולנוע על היבטיו השונים. התצוגה שלו זכתה במדליה מזהבת גדולה ברמה הבינלאומית. כתובתו: znoy@zahav.net.il

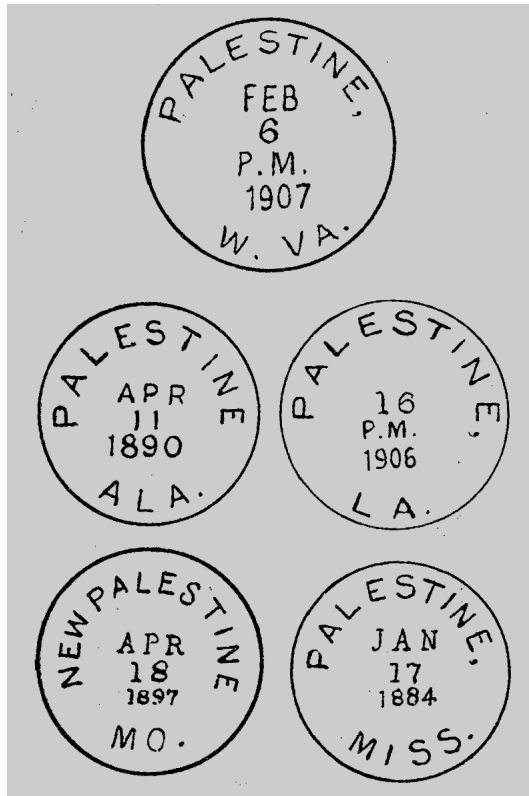
בקרב בנושאון – גליון על "חלל".

אם ברצונכם לפרסם מאמר או ידיעה בחוברת זו הנכם מוזמנים לפנות אל העורכים בהקדם האפשרי בדואר אלקטרוני noson.ed@gmail.com או בדואר רגיל (בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 63506).

חותמות תנ"כיות מארבע ריבונויות בריטיות לשעבר אברהם בלום

איך זה התחיל

בחוברת יוני 1955 של הירחון The Holy Land Philatelist התפרסמו תחת הכותרת "איפה פלסטינה?" חמש חותמות מיישובים בשם **פלסטינה** – כולם בארצות הברית. עורך הירחון הציע לקוראיו לשלוח דוגמאות של חותמות ממקומות אחרים ששמן קשור ב"ארץ הקודש של היום או של אתמול". במשך חמש השנים הבאות פרסמו 14 אספנים חותמות כאלה.

פלסטינה כפול 5 בארצות הברית.

הנושא מצא חן בעיניי, אבל החלטתי לא להסתפק באיסוף של חותמות "נטו", אלא לחקור מדוע וכיצד יישובים אלו קיבלו את שמם. כך הפכתי מאספן בולים של ארץ מסוימת (פלסטינה-א"י וישראל) לאספן תמאטי. במשך יותר מיובל שנים נהניתי מהמחקר על מקור השמות, עד שיום אחד ("לעת זקנה") חשבתי, שהגיע הזמן לחלוק את הידע שהצטבר אצלי עם בולאים אחרים. מצאתי כ-640 בתי דואר שקיבלו אחד מ-120 שמות של מקומות שמקורם בתנ"ך. השגתי חותמות מ-90% של המקומות, אשר רובם הגדול הוא בארצות הברית. אגב, את החותמות אני משיג ולא קונה, ולכן אין ברשותי חותמות מיישובים, אשר בית הדואר שלהם נסגר מזמן.

מה בין הכנת תצוגה לתערוכה לכתיבת מאמר?

כאשר התעניינתי כיצד מכינים תצוגה תמאטית הבנתי די מהר, שהחומר אשר בידיי איננו מתאים לתצוגה. לא נורא – אחיה גם בלי מדליות. עם זאת, יש מספר דרישות זהות בהכנת תצוגה לתערוכה ובכתיבת מאמר בכתב עת בולאי. בשתי מטלות אלה צריך להפגין בקיאות בנושא, המתבססת על חקירת הרקע ועל היכולת "לספר סיפור" שבו מחברים בין פריטי המידע השונים. אבל בזמן שאדם המכין תצוגה חייב לציית לחוקים נוקשים, למחבר של מאמר יש הרבה יותר חופש בעיצוב הכתבה.

על חלק ממחקריי אודות הסיבות שהביאו להקניית שם תנ"כי ליישובים ובתי דואר רבים בארצות הברית כתבתי בשובל. אבל גם במדינות אחרות, שבהן קלטו מתיישבים מאירופה (ובראשם מדינות החבר הבריטי) לא חסרים יישובים ובתי דואר הנושאים שמות מהתנ"ך. להלן דוגמאות מארבע ריבונויות (dominions) בריטיות לשעבר – אוסטרליה, ניו-זילנד, דרום-אפריקה וקנדה.

חותמות תנ"כיות מאוסטרליה

אין להניח שרבים מבין האסירים שנשלחו במאות ה-18 וה-19 מבריטניה לאוסטרליה היו דתיים מאוד; אבל בין המתיישבים החופשיים והמיסיונרים, שבאו "להציל את נשמות הילידים הפראים", היו לא מעטים שרצו לחיות ביישוב עם כנסייה. בספר המיקודים של אוסטרליה יש 10,000 שמות של מקומות, וב-7,000 מהם יש (או היה) בית דואר. הראשון נפתח בסידיני ב-1809 ומנהלו הראשון היה אסיר לשעבר. הנה מספר דוגמאות כיצד יישובים באוסטרליה קיבלו שמות תנ"כיים.

אררט בוויקטוריה: ישנן שתי גרסאות לגבי קביעת שם המקום. לפי גרסה אחת זה היה אחד המתיישבים הראשונים בוויקטוריה שעלה על הר, וכאשר הסתכל מסביב נזכר בנח הצדיק, שנחת אחרי המבול על הר אררט. לכן קרא גם להר שעליו טיפס באותו שם. לפי גרסה אחרת, השם נבחר על ידי הוראסיו ווילס, מתיישב שהיה הבעלים של שטח ענק שהשתרע על פני 510 קילומטרים מרובעים. העיירה אררט קיבלה את שמה מההר. העיירה אררט התפרסמה בימי "הבהלה לזהב" כמרכז סוואן, וגם היום באים מבקרים כדי להתרשם ממה שנשאר מאותם הימים.

היישוב **גושן** בטסמניה נוסד על ידי חלוצים דתיים מגרמניה. הם קיוו שהיישוב שלהם יהיה פורה כמו גושן התנ"כית. לצערם התברר שהאדמה בוצית.

בעולה בוויקטוריה: משפחת מקנזי מסקוטלנד הייתה הראשונה להתיישב במקום בשנת 1882. הם קראו לו בשם המקום ממנו הגיעו – Beuly. בשנת 1890 שכנעה הבת ג'סי את הוריה לקרוא למקום בעולה, על פי הפסוק מישעיהו פרק ס"ב פסוק ד:

*"ל' א-יָאמֵר לְךָ עוֹד עֲזוּבָה, וּלְאֶרֶץ ל' א-יָאמֵר עוֹד
שְׁמָמָה--כִּי לְךָ יִקְרָא חֶפְצִי-בָהּ, וּלְאֶרֶץ בְּעוֹלָה".*

שירותי הדואר התחילו לפעול בבעולה בשנת 1891, כאשר דוור עבר במקום ותלה שק דואר עבור תושבי בעולה על עץ מסוים. כעבור שנתיים עברו שירותי הדואר לתחנת הרכבת.

שני ישובים באוסטרליה נקראים בשם **יריחו**. יריחו שבטסמניה קיבל את שמו, כי היישוב נמצא על גדות נהר הירדן. את השם העניק ליישוב יו ג'רמיין, עליו מסופר שבשק-האוכף שלו היו תמיד שני ספרים – התנ"ך ואלף לילה ולילה. בין שאר השמות שהוא נתן ליישובים שונים בטסמניה ניתן למצוא את **ירושלים**, **אגם טבריה** ובגדד (השם האחרון קשור, כמובן, לספר השני החביב על ג'רמיין).

ליריחו שבקווינסלנד יש סיפור מעניין: הכפר נמצא קרוב לנחל Jordan ודרומית מאגם חולה. תיאור זה היה נכון גם ליריחו המקורית, אם הנחל היה נקרא Jordan – אבל זה לא היה שמו. הארי ג'ורדון, שעל שמו נקרא הנחל, היה אחד המתיישבים הראשונים שבאו לאזור. בדחן הכריז שאם לנהר קוראים ירדן, שמו של הכפר צריך להיות יריחו – ולמרבה הפלא ההלצה נלקחה ברצינות והשם התקבל. במרכז היישוב נמצאת אנדרטה המראה את החצוצרנים התנ"כיים שהפילו את חומות יריחו.

השם **פרדייז** (Paradise) משמש כשם נרדף לגן עדן. **פרדייז** בדרום-אוסטרליה הוא פרבר של אדלייד. את שמה קיבלה השכונה מבני משפחת אינד, שהתפרסמו כפרדסנים מצטיינים. הכמות והאיכות של הפרי היו "ממש כמו בגן עדן". פרדייז זכה לסניף דואר בשנת 1877, אך זה נסגר בינתיים. **ספרס פרדייז** (Surfers Paradise) בקווינסלנד הוא פרבר של בריסביין. עד 1933 נקרא המקום אלסטון. מאז משתמשים בני המקום בשם החדש לקידום ענף התיירות. גם **פרדייז פוינט** אשר ב"חוף הזהב של קווינסלנד" בחרו בשם המושך תיירים.

כמו בארצות אחרות, גם באוסטרליה רוב המקומות בשם **עדן** נקראו על שם מישהו ממשפחת עדן הנפוצה, או שהם מתייחסים לאחד משלושת הנהרות בבריטניה הנקראים בשם זה. באוסטרליה יש שני יישובים בשם **עדן היל**. זה שבמערב-אוסטרליה נמצא ליד פרט' ונקרא על שם חווה, בעוד שהכפר בדרום-אוסטרליה קיבל את שמו מוויליאם קוק, שהיה בעל האוניה עדן. מדוע האוניה זכתה לשמה – לא ידוע. עוד יותר מוזר כיצד **עדן ואלי** קיבלה את שמה. ותיקי המקום מספרים, ששמאי מצא את השם חתוך בגזע עץ, אך לא ידוע מי היה החותך ולאיזה עדן התכוון.

בעיר פרט' שבמערב-אוסטרליה ניתן למצוא פרבר בשם **כרמל** ופרבר בשם **פלמירה** (Palmyra), הלוא היא תדמור – עיר אותה בנה שלמה המלך במדבר (על פי ספר מלכים א ודברי הימים ב'). השם תדמור

נבחר בתחרות ציבורית שאורגנה על ידי רשות הרחובות האזורית. **נבו** בקווינסלנד קיבל את שמו מהחוקר ויליאם לנדסבורו בשנת 1856. לנדסבורו טיפס על הרים בסביבה שכבר היה להם שם תנ"כי, פיסגה, ואולי בהשראת שם זה הוא חש עצמו כמשה על הר נבו.

רוב המקומות בעלי שם פרטי או משפחתי נפוץ, אשר מוזכרים כבר בתנ"ך, נקראו כך לכבוד בן אדם שאין לו שום קשר ענייני לספר הספרים. כך, Mount David בדרום אוסטרליה קיבל את שמו לזכר דייוויד קרוזייר, ו-Point Samson במערב אוסטרליה נקרא על שמו של מייקל סמסון. לשני האדונים אין קשר לתנ"ך, עובדה הממחישה את הצורך של האספן לחקור את מקור השם.

אכזבה קשה נגרמת לאספן כמוני כאשר הוא מגלה עיירות בעלות שמות תנ"כיים אשר אין להם סניפי דואר. ביו העיירות הללו יש גם כאלה עם שמות מפתיעים ומלבבים, אשר בצידם סיפורים מעניינים. חיילים משוחררים מצבא אוסטרליה במלחמת העולם הראשונה (הכוחות המוכרים לנו כ-ANZAC) שחזרו מארץ ישראל קראו למקום בקווינסלנד בשם **יפו**. כאמור, ביישוב זה אין סניף דואר, כך שהתושבים נאלצים להגיע לבית הדואר בעיירה הסמוכה הנקראת אל-עריש. פרבר של פרת' במערב אוסטרליה נקרא בשם **מנורה**, אחרי בית קולנוע הקרוי בשם זה. מקור מקומי רשמי מסביר שמנורה היא "פמוט יהודי בעל תשע זרועות", ואכן כאשר מביטים מתצפית גבוהה על השכונה, רואים שחלק מהרחובות עוצבו בצורת מנורה.

חותמות תנ"כיות מניו-זילנד

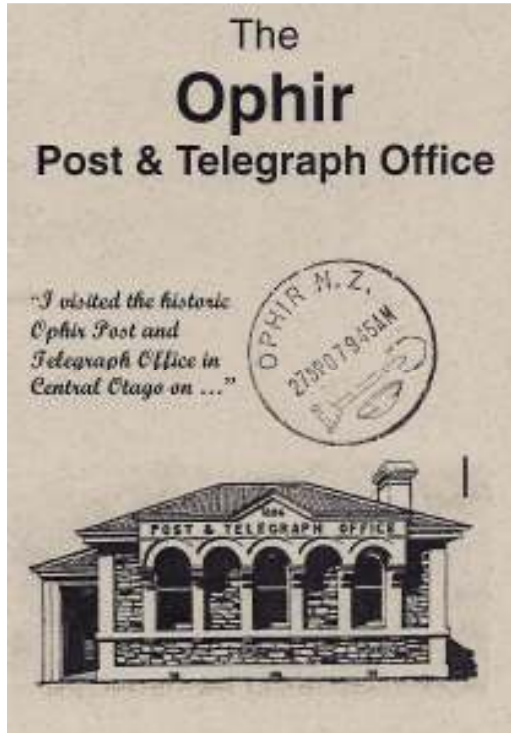
בניו-זילנד שמרו רוב היישובים על שמותיהם המאוריים או על שמות שהמתיישבים הבריטיים נתנו להם. רק לששה יישובים (מבין 859) יש שם שמזכיר את התנ"ך, ורק לארבעה מהם יש סניף דואר.

ירושלים באי הצפוני של ניו זילנד היה פעם כפר דייגים חשוב על גדת הנהר וואנגאווי. בשפת המאורי אין J, L או S, ולכן המאורי קוראים לירושלים Hiruharam. בשנת 1854 הגיעה לכפר מארי ג'וזף, וייסדה קהילה של "אחיות החמלה" המטפלות עד היום בחולים, במנזר ובכנסייה. אז גם זכה הכפר לשמו התנ"כי.

בית לחם היא היום פרבר של העיר טאורנגה, הנמצאת באי הצפוני. היישוב קיבל את השם התנ"כי ב-1896, ממיסיונרים שתפקידם היה להחזיר למאורי את שטחי הקרקע שנלקחו מהם על ידי הלבנים. המאורי קוראים לבית-לחם Peterehema.

עדנדייל (Edendale) נמצא באי הדרומי ונקרא כך משום שהמייסדים האמינו כי הגיעו לגן עדן. אם תשאלו את 700 תושבי הכפר הם יסבירו לכם, כי המייסדים צדקו ולכן ייצור החלב בכפר זכה להצלחה מסחררת. גן עדן או לא – עובדה היא כי המפעל המקומי לעיבוד חלב טרי הוא אחד הגדולים בעולם.

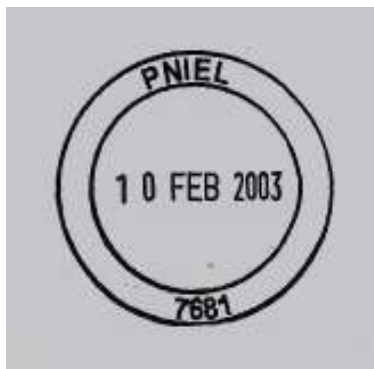
חותמת מאופיר שבניו זילנד
על גבי עלון של בנין הדואר ההיסטורי

באופיר שבאי הדרומי פועל סניף דואר משנת 1857. בשנת 1863, כאשר מצאו במקום זהב, גדלה האוכלוסייה ליותר מאלף תושבים. מבהלת הזהב נשאר רק השם אופיר כזכר למכרות זהב של שלמה המלך. בינתיים בניין הדואר הוכרז אתר היסטורי, אך ממשיך גם לפעול כסוכנות דואר המשרתת את ארבעים התושבים שנותרו במקום ואת המבקרים הרבים. בחותמת הדואר של אופיר ניתן לראות את חפירה ומחבת המשמש מחפשי זהב.

בניו זילנד קיימים עוד שני יישובים עם שמות תנ"כיים ללא סניפי דואר. **יהודה** (Judea) – פרבר של טאורנגה באי הדרומי – שימש לבני המאורי כמקום מפגש מקודש לקיום טקסים. גם **פרדייז** נמצא באי הדרומי, באיזור המתאפיין בגידול בקר וכבשים. לפי גרסה אחת שם המקום נבחר כי יופי האזור הזכיר לתושבים את גן העדן. לפי סברה אחרת השם ניתן למקום הודות לאווזי גן העדן הרבים החיים בסביבה.

חותמות תנ"כיות מדרום אפריקה

קלוויניסטים מהולנד, הוגנוטים מצרפת ולותראנים מגרמניה באו לדרום אפריקה כבר בסוף המאה ה-18. רבים מביניהם עשו את הדרך הארוכה כדי לזכות ביותר חופש דתי לקהילותיהם. ביניהם היו לא מעט מיסיונרים שהגיעו להטביל את הילידים לנצרות.

בפרובינציות הכף נמצאים שבעה יישובים בעלי שמות תנ"כיים: **שילה**, **ממרא** ו**בית'סדה החדשה** נוסדו על ידי המיסיונרים המורכביים. **שרון** קיבל את שמו, כי

המישור שבו התיישבו המייסדים הזכיר להם את שפלת השרון בתנ"ך. **חברון** נקרא אחרי עיר האבות **וחרמון** – אחרי ההר התנ"כי. **פנואל** (Pniel) היה המקום שבו נאבק יעקב אבינו עם המלאך וקיבל את שמו החדש – ישראל. המסיונרים שהקימו שם מרכז להכשרת עבדים משוחררים חשבו שהשם פניאל מתאים למרכז כזה.

בשנת 1830 החליטו אלפי איכרים דתיים ממוצא הולנדי לנדוד צפונה כדי לחפש שטחי מרעה מתאימים יותר עבור עדריהם וכדי למצוא אדמה חופשייה משלטון האימפריה הבריטית. כך הוקמה מדינת אורנג' החופשית. האיכרים הבורים השוו את עצמם לבני ישראל שעזבו את מצרים. כאשר הגיעו למקום שבו שוכנת היום העיר **בית לחם**, הם פתחו את התנ"ך במקום אקראי כדי למצוא שם עבור "ארץ המובטחת" שלהם. השם הראשון שבו נתקלו היה בית-לחם, וכך זכה המקום לשמו. שם זה היה עבורם גם סימן שהאזור יתאים לגידול חיטה לאפיית לחם. הם קראו לנהר הקרוב **ירדן** ונתנו גם לחוות שמות מהתנ"ך כמו **מצפה**, **באר-שבע** ו**ציון**.

לשם יעקובסדל אין שורשים תנ"כיים

בתחומי המדינה החופשית קיימים שני בתי דואר עם שם שנשמע כאילו נלקח מהתנ"ך, אבל ההיסטוריה שלהם שונה. היישוב **יעקובסדל** (Jacobsdal) אינו קשור ליעקב אבינו אלא נקרא אחרי מודד בשם כריסטופל יעקובס. לגבי המקור לשם היישוב **ירדן** קיימות שתי גרסאות. לפי האחת, המקום נקרא על שם משפחה הוגנוטית, בעוד שלפי הגרסה האחרת המקום זכה לשמו כזכר לרובע יורדאן (Jordaan) אשר באמסטרדם. גם לשם הרובע אין קשר לנהר התנ"כי, כי הוא שיבוש לשוני של המילה הצרפתית ז'ארדין שפירושה גן.

ניילסטרום – על שם הנילוס

חלק מהאיכרים החרדים החליטו להמשיך צפונה, בכוונה להגיע לארץ הקודש. כאשר הגיעו ב-1860 לנהר גדול שזורם צפונה הם בדקו במפות שבספר התנ"ך שלהם והגיעו למסקנה שהגיעו למצרים. הם קראו, איפוא, לנהר נילוס, וליישוב שהקימו נתנו את השם **ניילסטרום**. כיום נקראת עיירה זו בשם מולדימול, וכ-10,000 תושבים גרים בה.

למעשה, הנהר אליו הגיעו האיכרים ידוע בשם ואל, ועל כן האיזור מצפונית לו הפך לפרובינצית טרנסוואל. בפרובינציה זו (שכיום מחולקת למספר מחוזות קטנים יותר) ניתן למצוא שמות תנ"כיים רבים, עדות לעוצמת הרגשות הדתיים של המתישבים שהיגרו אליו. בן-אוני (Benoni) הוא ישוב שהוקם על ידי האיכרים ההולנדיים. את שמו

קיבל ב-1881 מהמודד הראשי יוהאן ריסיק, שהיה אחראי על קרקעות המדינה. בתנ"ך בן-אוני הוא השם שנתנה רחל לבנה הצעיר – שם המעיד על הכאב הרב שהיה מנת חלקה. מאוחר יותר החליף יעקב את השם מבשר הרע של בנו לבנימין. אולם לבן-אוני שבטרנסוואל היה רק מזל טוב, וב-1887 נתגלה במקום זהב. בתחילת המאה ה-20 הייתה ביישוב קהילה יהודית משמעותית, שהייתה הקבוצה החברתית השניה בגודלה, וב-1907 נבנה

במקום בית כנסת. כיום בן-אוני היא עיר ובה כמאה אלף תושבים. שמות תנ"כיים אחרים בטרנסוואל הם **נבו** ו**שבא** (Sheba) – לא הצלחתי לגלות אם השם מתייחס לבאר שבע או למלכת שבא). יש בטרנסוואל גם יישובים בשם **גלעד** ו**יריחו**, אך עד היום לא הצלחתי למצוא מה מקור שמם. לעומת זאת, לבת'אל אין, כנראה שום מקור תנ"כי ואין מדובר בשיבוש של בית-אל. מקור השם הוא צירוף של שני שמות פרטיים – אליזבת' ואלידה. גם עדנוויל נקרא על שם החוואי ג'ון עדן, ואינו קשור לספר הספרים.

חותמות תנ"כיות מנמיביה (דרום-מערב אפריקה)

החברה המיסיונרית של לונדון הייתה הראשונה שהגיעה לאזור בשנת 1805. באמצע המאה ה-19 הגיע לאזור מיסיונר גרמני שהקים יישוב בשם **גיבעון**. ב-1868 עברו 90 משפחות מדרום-אפריקה לנמיביה של ימינו. המשפחות הללו היו צאצאים של גברים הולנדיים שחיו במושבות הקייפ ונשים אפריקניות, ולעיריה אותו הקימו הם קראו **רחובות**. באתר סמוך הקימו מיסיונרים הולנדיים יישוב בשם **ראש פינה**.

מימין: רחובות וראש פינה בנמיביה ומוריה אשר בלסוטו.

למען שלמות התמונה ההיסטורית נציין, כי נמיביה הייתה תחת שלטון גרמני בין השנים 1884 ל-1915, והגרמנים ביצעו אז רצח עם אכזרי בבני שבט ההררו. במהלך מלחמת העולם הראשונה נכבשה נמיביה על ידי כוחות מדרום אפריקה, ולאחר המלחמה קיבלה דרום אפריקה מנדט מחבר הלאומים לשלוט באזור. מנדט זה פקע ב-1946, אך דרום אפריקה סירבה לוותר על שליטתה בנמיביה, וניהלה מאבק מזויין כנגד המחתרות שפעלו שם. רק ב-1990 הושג הסכם שלום ונמיביה זכתה לעצמאות.

חותמת תנ"כית מלסוטו

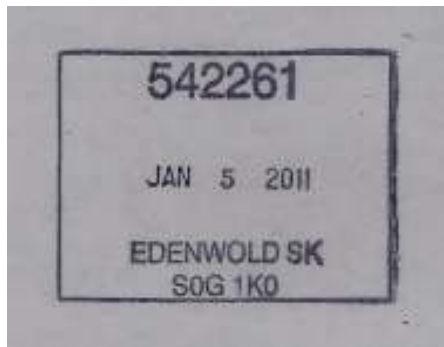
ממלכת לסוטו הקטנה היא מובלעת בתוך דרום אפריקה. המקום היחידי בלסוטו שיש לו קשר לתנ"ך ויש לו בית דואר נקרא **מוריה**. היישוב נוסד ב-1833 על ידי אנשי המיסיון הפרוטסטנטי הצרפתי.

חותמות תנ"כיות מקנדה

קנדה שונה מהריבונות הבריטיות לשעבר בכך שחלק ניכר מחלוצי ההתיישבות הגיעו מצרפת, היו קתולים וקראו להרבה יישובים בשמות קדושים או בשמות מ"הברית החדשה". ב-1627 ממשלת צרפת אפילו קבעה כי יש לשלוח לצרפת החדשה רק קולוניסטים קתוליים בלבד. במאמר זה אני מטפל רק בשמות מהתנ"ך ולא בשמות מהברית החדשה או בקדושים המאוחרים יותר.

התחלתי במשימה על ידי סינון 6,600 השמות שברשימת בתי הדואר של קנדה ובדיקת האינדקס הגיאוגרפי המצומצם. מבין 145 מקומות יישוב ששמותיהם נשמעו כלקוחים מהתנ"ך, 139 היו מקומות קטנים בלי ישות מוניציפאלית. שלחתי מכתב למנהלי הדואר השונים כדי לקבל חותמת. חלק מהמכתבים חזרו עם הערה שבית הדואר סגור. יש לציין שהנכונות של מנהלי הדואר בקנדה להשיב לפנייתי הייתה גבוהה יותר מאשר בארצות הברית. כדי ללמוד על הסיבות והנסיבות שבהן המקומות קיבלו את שמותיהם נעזרתי בספרים על שמות המקומות בקנדה ובחברות היסטוריות אזוריות. הנה סיפורם של המקומות ששמותיהם קשורים לתנ"ך:

אבן-עזר (Ebenezzer) בסקצ'ואן נוסד על ידי בפטיסטים גרמנים. הם קראו למקום ולבית דואר ב-1891 "עמק אבנעזר" (Ebenezzer Valley) וקיצרו את שם הכפר בשנת 1911 לאבן-עזר. **בֶּדְנוּוֹלד** (Edenwold) בסקצ'ואן פתחו את בית

הדואר הראשון ב-1890. מיקומו עבר מחווה לחווה, עד שבשנת 1912 הגיע קו הרכבת עד לכפר ובית הדואר קיבל מקום קבוע. שם המקום היה בעצם Edenwald, צירוף של גן עדן והמילה הגרמנית ליער; אבל מישהו בהנהלת הדואר טעה והפך את השם ל-Edenwold, אולי משום שהבקשה לקבל דואר הייתה כתובה בכתב יד.

לגבי **חברון** בנובה-סקוטיה קיימות שתי גרסות בנוגע למקור השם. לפי האחת היישוב התפתח סביב "בית חברון" שנבנה על-ידי אחד המתיישבים המוקדמים, איש בשם לנדרס שהגיע מסנדרלנד שבאנגליה. לנדרס היה גם רב חובל ובונה אוניות, וקרא לביתו לזכר חברון התנ"כית. לפי הגרסה האחרת כמה מהמתיישבים באו מחברון שבקונטיקט (ארצות הברית), והם קראו ליישוב החדש על שם מקום מוצאם. שירותי הדואר בחברון נובו-סקוטיה החלו ב-1838.

הישוב **הר מוריה** בניופאונדלנד קיבל את שמו מההר שבקירבתו. הר זה נקרא על שם ההר התנ"כי, והוא ההר העגול הנראה בבול של ניופאונדלנד משנת 1923.

למון נבו (Mont Nebo) בססקצ'ואן יש סיפור לא רגיל ביחס למקור של שם המקום. ב-1902 נבחר ג'ון קמרון, בעל חנות מקומי, להיות המנהל הראשון של הדואר. הוא נזכר בשיר "הקבורה של משה" שבו מתואר משה על הר נבו. כיוון שבית הדואר נבנה על גבעה, קמרון חשב שהר (Mount) נבו יהיה שם מתאים ליישוב. שם המקום שונה מאוחר יותר לצורה הצרפתית מון (Mont).

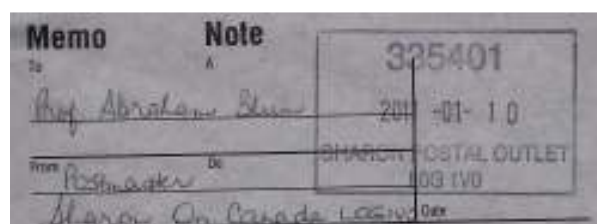

פרדייז בנובה-סקוטיה מופיע כבר על גבי מפה מ-1684 תחת השם Paradis terrestre (גן עדן על פני האדמה). אחרי מלחמת שבע השנים בין האנגלים והצרפתים עבר המקום לשליטת חקלאים מניו-אינגלנד ושם המקום הצרפתי (בלי האות e בסוף השם) הוחלף בנוסח האנגלי. בית הדואר נפתח ב-1868.

השם **פרדייז ואלי** (Paradise Valley) באלברטה נבחר בשנת 1907 כדי לפתות מהגרים להתיישב באלברטה. סניף הדואר נפתח ב-1910, הרכבת באה ב-1929 והכפר הוכר ב-1946 – הגיע הזמן! פעם היו ליישוב שש ממגורות לגרעינים; היום נותרה רק אחת והיא משמשת כמוזיאון.

שרון באונטאריו חייבת תודה לדוד ווילסון על השם התנ"כי לו זכתה ב-1841. ווילסון היה המייסד הכריזמטי של קהילת "ילדי השלום" שבה חינכו לפי האידיאלים של

הקווייקרים ועם דגש על מוסיקה. באותה שנה גם סניף הדואר קיבל אותו שם. קודם לכן היה שם המקום הופ (עם סניף דואר שנפתח בשנת 1835) ודייוידסטאון.

ליישובים הבאים יש שם תנ"כי והיה להם סניף דואר, אבל זה נסגר:

בייבל היל (Bible Hill) בנובה-סקוטיה יושב בסביבת 1761. הכנסייה עמדה על גבעה ושם חילק הכומר למאמינים ספרי תנ"ך. סניף הדואר פעל מ-1908 ועד 1929. **גושן** בנובה-סקוטיה נוסדה באמצע המאה ה-19 ונקראה על שם "גושן, ארץ השובע מהתנ"ך". **בחברון** בניופאונדלנד ולברדור הקימה הכנסייה המורבית ב-1831 מרכז מיסיונרי כדי להטביל את בני האינואיט (האסקימואים) לנצרות. זה היה היישוב הצפוני ביותר בלברדור. רבים מבני היישוב מתו בשל תנאי החיים הקשים וממגפות שכנגדן הם לא היו מחוסנים. ב-1959 הועברו המיסיון ואוכלוסיית האינואיט לנאין, דבר שגרם לאינואיט סבל נוסף. ב-2005 התנצל ראש הממשלה של הפרובינציה לפני האינואיט.

רמרה (Ramara) באונטריו מורכבת משני יישובים בעלי שם תנ"כי. **רמה** נקרא אחרי רמה התנ"כית השוכנת צפונית מירושלים, **ומרה** קיבלה את שמה אחרי המקום שבו משה רבנו המתיק את המים המרים. שני המקומות היו מאוחדים עד 1869, ואז הופרדו. יותר ממאה שנה מאוחר יותר אוחדו שוב (ב-1974) תחת השם רמרה. אין שם סניף דואר. האי הקטן **תורה** (Thorah Island) שבאגם סימקו נקרא, כנראה, אחרי חמש חומשי התורה. האי הפך ליחידה מוניציפאלית ב-1820, וסניף דואר פעל בו בין השנים 1915-1974. הכתיב Thorah (עם פעמיים h) הוא נדיר למדי: הכתיב המקובל לתורה באנגלית הוא Torah. לעומת זאת הכתיב Thora מתייחס לשם פרטי לבנות, בעקבות ת'ור – אל הרעם במיתולוגיה הנורדית.

לעומת יישובים אלו הרי **שרמה** בססקצ'ואן נקראת על שם נהר ביוגוסלביה לשעבר. **ג'ורדן פולס** (Jordan Falls) בנובה-סקוטיה נמצא לאורך נהר. במפות פורטוגזיות מאמצע המאה ה-16 מופיע הנהר כ-Ribeira de Jardines. בתקופת הצרפתים הנהר קיבל את השם Riviere des Jardins – נהר הגנים - ואחרי 1783 Jordan River. בשנת 1857 נפתח במקום סניף דואר. השינוי האחרון היה ב-1913, כאשר היישוב קיבל את השם ג'ורדן פולס. ברור, שלשם זה אין כל הקשר תנ"כי.

לסיכום: לכל אלה שקראו ליישוב בשם תנ"כי יש כנראה אמונה עתיקה משותפת שהשם של אדם או מקום משפיע על עתידו. מעניקי שמות תנ"כיים חיפשו בכתבי הקודש שם מבטיח, או נזכרו בשם של מקום יפה בארץ הקודש שהתאים לסביבה החדשה שלהם, או שרצו לשאת את השם התנ"כי הטוב של מקום מוצאם. אבל מחקר השמות יכול גם לגלות מקרים שבהם הקשר בין מתן השם והתנ"ך מיקרי בהחלט.

אברהם בלום הוא פרופסור אמריטוס מהאוניברסיטה העברית. כתובתו
למשלוח תגובות: blum@agri.huji.ac.il

ויברא אלוהים את התנינים הגדולים רון ברגר

סיפור מעשי אלהים בשני ימי הבריאה האחרונים מופיע כך בספר בראשית פרק א':

כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים--יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם, שֶׂרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה; וַעֲוֹף יַעֲוֹפֶף עַל-הָאָרֶץ, עַל-פְּנֵי
רִקְיעַ הַשָּׁמַיִם. כֹּא וַיִּבְרָא אֱלֹהִים, אֶת-הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים; וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה
הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לַמִּינֵהֶם, וְאֵת כָּל-עוֹף כָּנָף לַמִּינֵהוּ, וַיֵּרָא אֱלֹהִים,
כִּי-טוֹב. כֵּב וַיִּבְרַךְ אֶת־הֵם, לֵאמֹר ר: פָּרוּ וּרְבוּ, וּמִלְאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיָּמִים,
וְהָעוֹף, יִרְבֶּ בָּאָרֶץ. כֶּג וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר, יוֹם חֲמִישִׁי. כֵּד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים,
תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לַמִּינֵה, בְּהֶמָּה וְרֶמֶשׂ וְחַיֵּית-אָרֶץ, לַמִּינֵה; וַיְהִי-כֵן. כֶּה
וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-חַיֵּית הָאָרֶץ לַמִּינֵה, וְאֶת-הַבְּהֵמָה לַמִּינֵה, וְאֵת כָּל-רֶמֶשׂ
הָאֲדָמָה, לַמִּינֵהוּ; וַיֵּרָא אֱלֹהִים, כִּי-טוֹב.

די במבט מהיר כדי להבחין, שמכל מיני בעלי החיים רק התנינים הגדולים זוכים לציון מפורש (וכן בהמשך, בני האדם). השאלה מדוע זכו דווקא הם לאזכור דורשת תשובה מצד כל מי שקורא את הפרק הפותח את ספר הספרים.

ברחבי העולם מצויים עשרים ושלושה מינים של תנינים. באגן הנילוס העליון מצוי המין שהתנין כסמל וכדמות מיתולוגית בתרבות המערבית מבוסס עליו – **תנין היאור**. בימי קדם מין זה שלט גם במימי ארצות הסהר הפורה. כיום הוא נפוץ גם באגני הנהרות הגדולים של דרום אפריקה, ולצידו שני מינים קטנים יותר ברחבי אפריקה המשוונית המערבית. בצפון הודו, באגני האינדוס והגאנגס, חיים מספר מיני תנינים, וביניהם **הגאריאל**, שסימן ההיכר הבולט שלו הוא בית נחיריים בולבולי שבולט מעל ללסת עליונה ארוכה ודקה. באגני נהר היאנג-דזה בסין ונהר המקונג בהודו-סין, ביערות הגשם הגדולים של דרום-מזרח אסיה ובאיים הגדולים בין האוקיינוס ההודי לאוקיינוס השקט, ניתן למצוא עוד מיני תנינים. כך גם בביצות שבשפך המיסיסיפי בצפון אמריקה ובאגני האמזונס והאורינוקו בדרום היבשת. למעשה ניתן לקבוע שתנינים מצויים במים המתוקים של כל הנהרות והנחלים באזורי האקלים הטרופי והסוב-טרופי בעולם. מין אחד, תנין המים המלוחים האוסטרלי, שהוא הגדול והמסוכן בתנינים לבני האדם, חורג בתחום מחייתו מעולם המים המתוקים ושולט במימי דרום-מערב האוקיינוס השקט.

התנינים שייכים לקבוצת זוחלים קדומה מאד, המחזיקה בכתר השלטון במימי הנהרות למעלה

הגאריאל הוא בעל לסתות צרות וארוכות המיועדות לדיג.

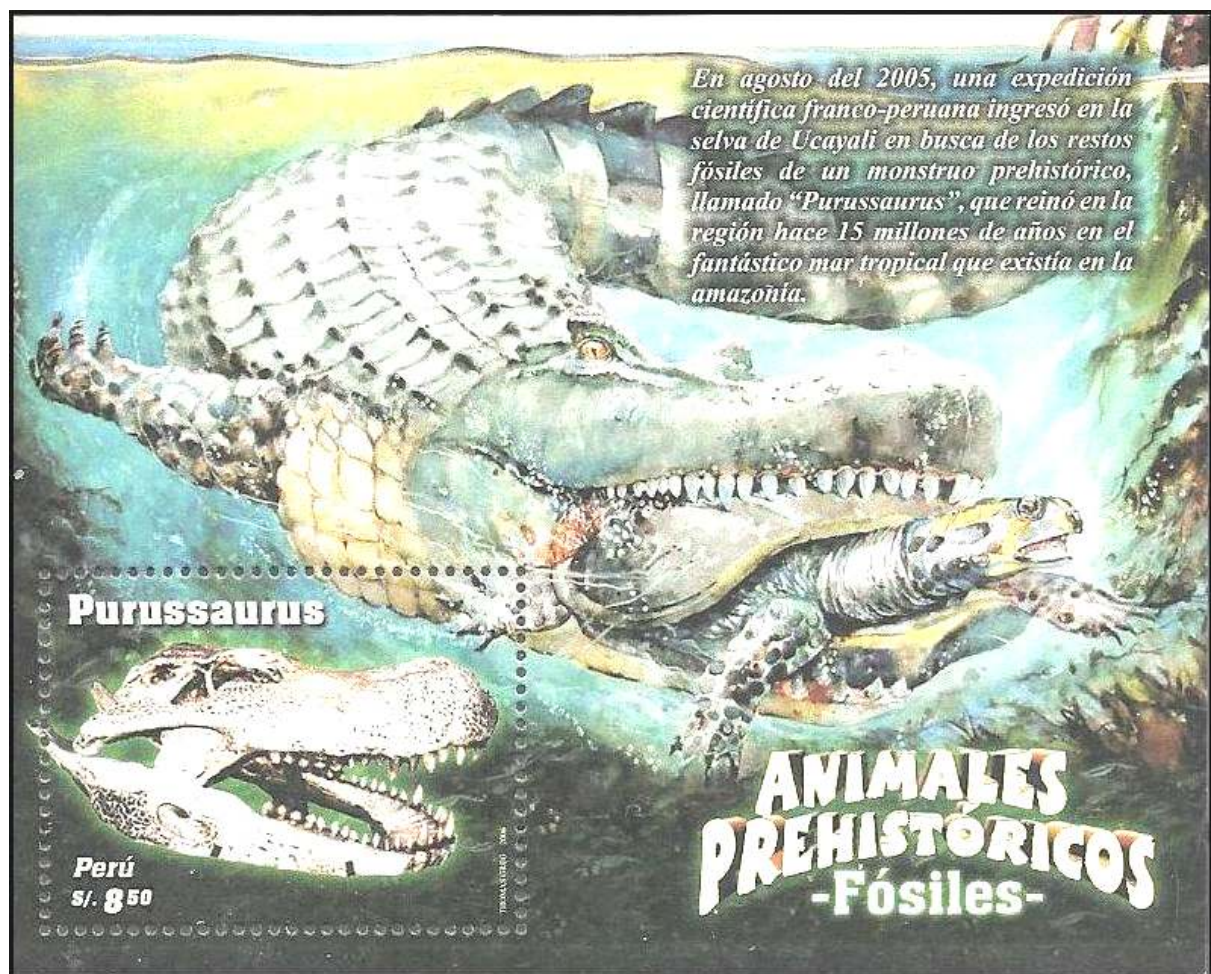

אליגטור מיסיסיפי מסמל את עולם החי בביצות בשפך הנהר

תנין המים המלוחים האוסטרלי

ממאתיים מיליוני שנים. הם הצליחו שתי הכחדות ענק, כולל פגיעת אסטרואיד בכדור הארץ שהכחידה את כל המינים היבשתיים הגדולים מכלב ביתי. לפני כ-110 מיליוני שנים מין ענק של תנין, שנקרא **סארקאסוקוס אימפרטור**, חי לחופי ים תטיס הקדום שהפריד בין היבשות הצפוניות (כיום אירופה ואסיה) והדרומיות (אפריקה, אמריקה הדרומית, אנטארקטיקה ואוסטרליה). תנין ענק זה טרף מיני דינוזאורים רבים, וניצב בראש שרשרת המזון של תקופתו יחד עם הטינוזאורוס רקס. למזלנו הרב סארקאסוקוס נכחד עם הדינוזאורים האדירים ששימשו לו כמזון. כך נמנע מאיתנו המפגש עם טורף שאורך גופו היה מעל עשרים מטר ומשקלו יותר מעשרה טון, ושלמרות זאת שחה בזריזות והגיב במהירות. עם גולגולת שאורכה כשני מטרים, עוצמת הנשיכה שלו היתה גדולה דיה כדי לערוף את הראש של טרפו. כדי לשבוע נזקק סארקאסוקוס למנת בשר של יותר ממאה קילוגרם, כך שאדם ממוצע היה נחשב אצלו לחטיפ, לא לארוחה מלאה.

הפרוסאוס – תנין פרהיסטורי שחי בדרום אמריקה לפני כ-15 מיליון שנה -
היה יכול לפצח בנשיכה את השריון של צב בוגר – משימה שקשה אפילו לדמיין אותה

בואו נערוך היכרות עם התנינים החיים כיום. התיאור לעיל יתייחס לתנין היאור, ולמעט נתוני הגודל שאר הנתונים יהיו נכונים עבור מרבית המינים. בעלי הטריטוריות לאורך הנהרות הם הזכרים הבוגרים, כשלצידם חיות הנקבות השייכות ל"הרמון" של הזכר השליט והתנינים הצעירים שהם צאצאיהם. זכרים זוטרים חיים באותה חלקת נהר רק

שטחי המחיה של תנין היאור
משתרעים מישראל ...

... עד בוטסואנה בדרום אפריקה ...

... ובורקינה פאסו במערבה.

אם הזכר השליט מסכים לנוכחותם, וכל שינוי לרעה בתנאי הסביבה או בזמינותו של טרף יכול להביא לגירושם. זכר שליט הוא בדרך כלל בן יותר משלושים שנה, והוא ישלוט בטריטוריה שלו עד ליום מותו, בדרך כלל בגיל שבעים עד שמונים שנה. כדי להפוך לשליט על הזכר להגיע לאורך של יותר מחמישה מטרים וחצי ולמשקל של למעלה מ-300 קילוגרם. התנין ממשיך לגדול בקצב איטי כל חייו, ובשיאו הוא עשוי להגיע לאורך של כשבעה מטרים.

זכר בוגר יכול לתפוס במלתעותיו זברה בוגרת או גנו בוגר בנשיכה סביב הצוואר, לגבור על התנגדותם הנואשת ולהטביע אותם. לאחר הריגת הטרף הוא צריך להתאושש מספר דקות מהמאמץ, ואז הוא מתפנה לסעודה. טרף קטן יחסית, כמו אנטילופה או איילה נאכל על ידי בליעתו בשלמותו, החל ברגליו האחוריות וכלה בראשו וקרניו. למרות שלתנין אין שיניים טוחנות ללעיסת המזון הוא יכול לפעור את פיו בזווית רחבה מאד. מאחר ותחתית גרונו רכה וגמישה הוא יכול לבלוע כך טרף גדול. קיבתו של התנין מכילה חומצות ומיצי עיכול המסוגלים לעבד גם את עור, עצמות, פרסות וקרנים. חית טרף גדולה יותר תיקרע למספר חתיכות: התנין אווז במלתעותיו בחלק מגופו של הטרף ובכוח האדיר שזנבו מפיק הוא מסתובב שוב ושוב סביב ציר האורך של גופו, עד שגוף הטרף נקרע ומתפרק לחתיכות. בתהליך זה מסייעת לעיתים קרובות נקבה בוגרת האוחזת בחלק אחר של הטרף ומונעת ממנו לנוע בחופשיות. כאשר ניצוד טרף גדול מוזמנים הנקבות והזכרים הצעירים להשתתף בסעודה בסדר המשקף את מעמדם והנאכף בקפדנות על ידי הזכר השליט.

הזכר השליט נהנה גם מזכות בלעדית לקיום יחסי מין עם הנקבות, במהלכן מפרה זרעו את הביציות שבגוף הנקבה. לאחר מכן במשך כשלושה חודשים כל ביצית נעטפת בשכבה עבה של חלמון עשיר ובקרום רך ההופך לקליפת הביצה שתוטל בבוא העת. בתום הבשלת הביצים יוצאות הנקבות מהנהר ומחפשות במשך מספר ימים אתר מתאים להטמנת הביצים על גדת אחד מיובליו השקטים. רק לאחר שנמצא אתר מתאים (בטוח ושקט, קרוב לנהר) הן חופרות בחול בור בעומק חצי מטר ומטילות לתוכו את הביצים המופרות שהן נושאות בבטן (נקבות צעירות נושאות בדרך כלל בין עשר לעשרים ביצים, נקבות מבוגרות בכירות מטילות עד שמונים ביצים). בזמן ההטלה הנקבה חשופה להתקפות, ולכן הזכר השליט מגיע למקום כדי להגן על

הנקבות. אחרי ההטלה הנקבות מכסות את הקן שחפרו ומהדקות היטב את האדמה כדי ליצור בתוכו תנאי סביבה קבועים ומיטביים עבור התנינים הצעירים. פרמטר חשוב לבחירת אתר הקן הוא הטמפרטורה השוררת בתוכו. כדי שהתנינים הצעירים ישרדו חייבת לשרור בקן טמפרטורה בטווח שבין 27 ל-34 מעלות. חצי מן הביצים המוטלות יכולו בסוף התהליך נקבות וחצי יכולו זכרים, אבל ההכרעה אילו מהביצים תכיל עובר מאיזה מין תלויה בטמפרטורה בסביבה המיידית של הביצה: ביצים שהטמפרטורה סביבן היא מעל 30.5 מעלות יכולו זכרים, וביצים שהטמפרטורה סביבן נמוכה יותר יכולו נקבות. כדי למנוע כניסת מי גשמים לקן נשכבות הנקבות על הקן בשעת הגשם ומשמשות כמטריות חיות. ביתר הזמן הן שוהות בקרבת הקן כדי להגן על הביצים מטורפים, ועוזבות אותו רק לשתות ולטבול קצרות בנחל הקרוב. האויב הגדול ביותר של ביצי תנינים הוא לטאת הכוח האפריקאי, זוחל זריז ונבון להפליא האוהב לפצח ביצים ולגמוע בזריזות את החלבון. כוח אפריקאי בוגר יכול לטרוף את תכולתו של קן מלא בביצים תוך פחות מעשר דקות, ולכן נקבת התנין אינה יכולה להתרחק מהקן או "להרדם בשמירה".

לטאת הכוח האפריקאי מאיימת על ביצי התנין.

הנקבה על שפת הנהר ליד אתר הקן שבו טמנה את ביציה.

לאחר שלושה חודשי דגירה בוקע התנין הצעיר מהקליפה ומתחיל להשמיע ציוצים. זה הסימן לנקבה להסיר את הקרקע מעל הקן, ולאפשר לתנינים הקטנים לצאת לאוויר העולם. הנקבה אוספת בשפתיה בעדינות את התנינים הצעירים, ובתנועות לשון עדינות מעודדת אותם להיכנס לכיס מוגן עור בתחתית פיה. כיס זה יכול להכיל עד כעשרים תנינים צעירים, וכשהוא מלא היא פונה לנחל ומוצאת בו אתר מוגן שבו היא פולטת אותם מפיה – התנינים הצעירים יודעים מרגע היוולדם לשחות ולשהות מתחת לפני המים. בסיום התהליך הנקבה מתחילה לשמור על דיירי הפעוטון מפני טורפים, ובראשם השפמנונים.

תחילת דרכם של תניני יאור בעולם: בוקעים מהביצים ונישאים בפי אימם אל הפעוטון בנהר.

התנינים הצעירים לומדים לתפוס חרקים, ובמיוחד שפיריות, שהם הטרף הראשון שלהם. לאחר כחודשיים הם מתחילים לטרוף דגים קטנים ומעט מאוחר יותר צפרדעים, ושני אלה יהיו מזונם העיקרי בשנות חייהם הראשונות. תנינים שלא

הגיעו לבגרות אינם זוכים לטרורף בשר יונקים, ואפילו בוגרים צעירים מתקשים לצוד לעצמם יונקים. גם כאשר הזכר השליט מצליח לצוד טרף גדול התנינים הצעירים אינם זוכים להשתתף החגיגה, משום שמקומם במדרג המעמד נמוך מדי.

למרות ההתאמה הנהדרת של התנינים לאורח חייהם, ולמרות שרידותם המופלאה של התנינים במשך למעלה ממאתיים מיליוני שנים, כדאי לזכור שלהצלחה יש מחיר יקר מאד. מכל עשר ביצים שמטילה הנקבה רק ארבע או חמש יבקעו, ומכל חמישים תנינים צעירים הבוקעים מביציהם רק אחד או שניים יגיעו לבגרות. זהו ממוצע הישרדות שבין אחוז לשני אחוזים מכל הביצים שהופרו.

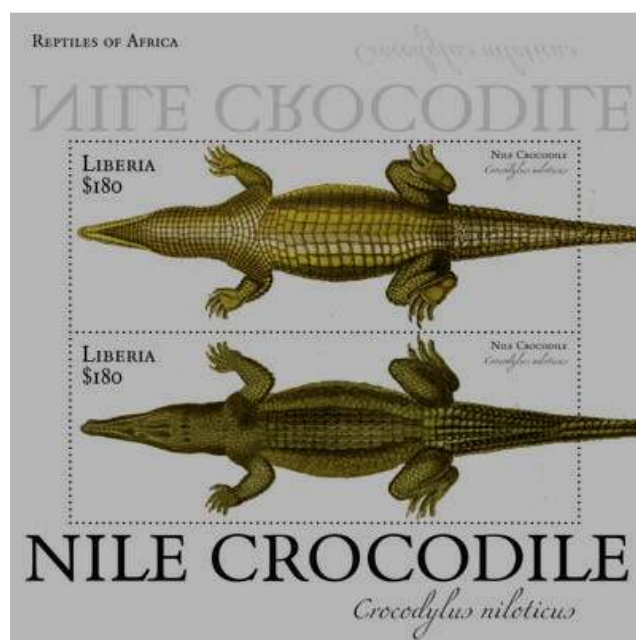

התנין חייב לספוג מחוס השמש בשעות הבוקר.

כמו שאר הזוחלים, ובניגוד בולט ליונקים, התנינים הם בעלי דם קר, כלומר הם אינם מפיקים חום גוף מעיבוד המזון בקיבה. לפיכך הם נאלצים להסתמך על מקורות חום חיצוניים כדי לפעול ביעילות. מאחר שהם חיים במים חום גופם הוא בדרך כלל בהתאם לחום המים, ולכן הם נמצאים רק בסביבה שבה המים שומרים במשך רוב השנה על טמפרטורה שמעל עשרים מעלות. לכן תנינים נמצאים באזור הטרופי

והסוב-טרופי, אך לא באזורים הקרים יותר, כמו אנטארקטיקה, אירופה ומרבית שטחה של צפון אמריקה. מאחר שבשעות הלילה חום המים בנהר יורד, התנינים חייבים מידי בוקר למלא מחדש את מצברי החום שלהם על ידי שכיבה על גדת הנהר וספיגה של חום מקרני השמש, תהליך שלוקח מספר שעות. שעות אלו הן פרק הזמן היחיד במהלך היום בו ניתן לרדת לנהר ולטבול בו או לחצות אותו במידה סבירה של בטחון.

עורם של התנינים מותאם היטב לאורח החיים שלהם. בתחתית הגוף העור הוא צהוב בהיר - צבע הסוואה מעולה, המקשה על דגים וחיות אחרות להבחין בתנין הנמצא מעליהם במים בוציים או עכורים (כמו מי נהרות במרבית ימי השנה). גב העור של התנין הוא שחור, ומאפשר קליטת חום מירבית מקרני השמש בשעות בהן הם שוכבים על גדת הנהר. העור העליון הוא עבה וקשה, ומשמש כשריון חזק ועמיד. כאשר עדר של זברות או גנו מנסה לחצות נהר שורץ תנינים רעבים מסוגלות חיות אלו לבעוט בעוצמה רבה בגבו של תנין התוקף ממעמקים. שריון העור של התנינים מגן עליהם מפני

עורו של התנין הוא צהוב מלמטה (בבול העליון) וכהה מלמטה (הבול התחתון).

פציעה אנושה. השריון ערוך בשורות ארוכות של ריבועים, שצדדיהם מתרוממים בחדות ויוצרים קוים בולטים לאורך גופו של התנין. כאשר התנין רוצה להאיץ את תנועת גופו קדימה הוא מניע את זנבו מצד לצד. קוי הרכסים של השריון מתעלים את תנועת המים לאורך גופו, מקטינים את כוח הגרר ומאפשרים תנועה מהירה וחלקה.

בגב התנין יש שריון הערוך בשורות של ריבועים

התנינים מותאמים באופן בלתי רגיל לחיים במים. בנוסף לעפעפים רגילים יש להם עפעף מיוחד שקוף המגן על עיניהם בעודן פקוחות, כך שהם יכולים לצפות בסביבתם מתחת למים מבלי למצמץ. עם השקיעה במים עמוקים נחיריהם נאטמים, כך שריאותיהם מוגנות מפני חדירת מים. ויסות כמות האוויר שבריאותיהם מאפשר

לתנינים לשלוט בעומק בו הם צפים, ואיטום הנחיריים מסייע גם במשימה זו. התנינים מסוגלים לשהות זמן ארוך במים ללא תנועה, ולהסוות את עצמם כגזע עץ שנפל למים. בנוסף, הם מסוגלים להוריד את צריכת החמצן ואת הדופק שלהם לרמות נמוכות מאד ולשהות שעה ארוכה מתחת לפני המים מוחבאים מעין, תוך שמירה על יכולת לפרוץ באחת בפעילות מהירה ונמרצת. התנינים גם מסוגלים להוציא מהמים רק את עיניהם, הבולטות מעל לקו הגולגולת שלהם, ואת נחיריהם (המופנים ממילא למעלה) ולהישאר חבויים בתוך המים, במיוחד ביחס למי שמסתכל במים מזווית נמוכה על גדת הנהר.

אחרי שראינו כיצד טורפי העל האלה מתאימים להפליא לסביבת המחיה שלהם במים, הבה נחזור לראשית המאמר ולשאלה מדוע זכו התנינים הגדולים לציון שמם בסיפור הבריאה המקראי. עבור בני האדם שחיו בגדות הנהרות של הסהר הפורה התנינים היו בעיקר שוכני מים. הם אומנם ראו אותם שוכבים בבקרים על גדת הנהרות, סופגים את קרני השמש, אבל הם ראו אותם (והתייראו מהם) במיוחד בשעות שהייתם במי הנהרות. במיתוסים של המזרח הקדום הם היו מהבולטים שבין שוכני עולם המים, ונחשבו כמשרתים האישיים של אלי המים. המיתוס הבבלי מכיל סיפור על מרד של אלת המים, הנהרות והשאול, **תיאמת**, באל השמש והאור, **מרדוך**. תיאמת ועוזריה, התנינים ושאר יצורי הים, ניסו להשתלט על העולם. מרדוך ניצח אותם בקרב ואז הרים את האדמה מתוך מי הים ויצר את היבשה ואת היצורים החיים עליה, כולל בני האדם. מיתוסים אלה נפוצו בקרב בני ישראל, ובמיוחד בקרב גולי בבל, וכדי להילחם בהם הכניס כותב סיפור הבריאה המקראי את התנינים לרשימת המינים שברא אלוהים. כך הוא ניתק את האלה תיאמת מהיצורים שסייעו לה במרידתה, והעמיד את אלוהים ללא מתחרים במרכז סיפור הבריאה של עם ישראל.

האל הבבלי מרדוך

רון ברגר אוסף ומציג את נושא החתוליים הגדולים. נושאי איסוף אחרים שלו הם "עולם הטבע והאדם" ובניה חופשית. כתובתו: רח' שחראי 2, ירושלים 96470.

תימאטיקה מתחת לפטיש

הפעם יוקדש המדור לאחד מבתי המכירות הגדולים ביותר בעולם – זה של סאנדפייר (sandafayre). תדירות המכירות הפומביות שהם עורכים היא ללא תחרות: אחת לשבועיים נערכת מכירה חדשה, ולעיתים אף יותר מכך, ובכל מכירה מוצעים כמה אלפי

פריטים בולאיים. לפיכך כדאי לבקר באתר האינטרנט שלהם (בכתובת www.sandafayre.com) מידי פעם ולבחון את ההצעות השונות, מה עוד שהאתר מציע מנגנון חיפוש נוח וידידותי למשתמש.

כיצד מצליחים אנשי סאנדפייר להעלות כמות כה גדולה של מכירות פומביות? תשובה חלקית נעוצה בכך, שפריטים שאינם נמכרים במכירה מועלים פעם נוספת באחת מהמכירות הבאות, לעיתים תוך הפחתה קלה במחיר המינימום הנדרש. התוצאה היא, שרמת המחירים הנהוגה אצלם סבירה בהחלט, וגם זו סיבה טובה לערוך היכרות עם בית מכירות זה.

חשוב לציין שתי עובדות ביחס למדיניות החברה: כמו בהרבה בתי מכירות אחרים נוהגים בסאנדפייר לגבות עמלה של 17% מהקונים, כך שהמחיר בפועל גבוה יותר מכפי שנראה. שנית, בקטלוג המכירה מפורסם טווח מחירים בלירות שטרלינג, המשקף את הערכת המחיר הצפויה לדעתם. אולם ניתן להציע מחיר נמוך יותר – סף המינימום הוא 75% מהערכת המחיר הנמוכה. הפריטים אותם נראה להלן לקוחים מהמכירות המתקיימות בסוף דצמבר ובתחילת ינואר.

רוב מכריע של הפריטים אצל סאנדפייר הם בולים. הנה, לדוגמא, סדרה של ענפי ספורט אולימפיים מצרפת, הכוללת ששה בולים. שלושת הבולים בעריכים הנמוכים מראים שחיה, ריצה וסיף, בעוד ששלושת העריכים הגבוהים (המובאים כאן) מציגים קאנו, חתירה ורכיבה על סוסים. הסדרה נמכרת, בדרך כלל, במחיר של כ-40 דולר. סאנדפייר מציעים סט בלתי משונו עם שוליים רחבים (דבר רצוי תמיד עבור בולים בלתי משונוים), ומצמידים לו הערכת מחיר של 100 עד 120 לירות שטרלינג. מכאן שמחיר המינימום הוא 75 שטרלינג, או כ-125 דולר. באתר איביי ראינו סדרה כזו המוצעת במחיר של 300 דולר, כך שהמחיר של סאנדפייר נראה בהחלט אטרקטיבי.

הנה דוגמא נוספת: בשנת 1867 הנפיקה בוליביה סדרה של שמונה בולים ובמרכזם קונדור – עוף דורס הכלול גם בסמל המדינה. הבול היקר ביותר בסדרה הוא בערך נקוב של 50 סנטבוס בצבע כחול. סאנדפייר מציעים עותק נאה עם דבק חלקי (קשה מאוד למצוא בול מתקופה זו עם דבק מלא מקורי) במחיר מינימום של 135 שטרלינג. מחירו של בול זה בקטלוג של סטנלי גיבונס עומד על 400 לירות שטרלינג – כמעט פי שלושה ממחיר המינימום המבוקש. אמנם מחירי סטנלי גיבונס גבוהים במיוחד, אבל המחיר המבוקש כאן הוא צנוע ביחס לכל קטלוג סביר.

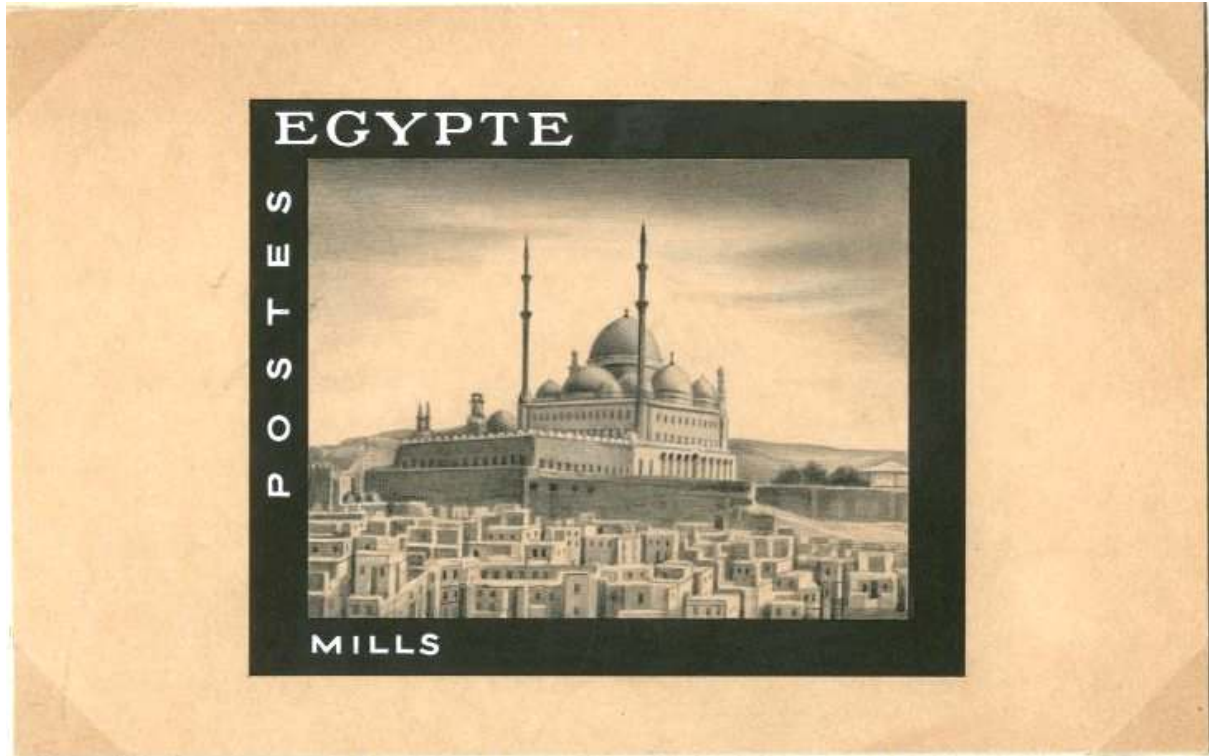

יתרון נוסף של סאנדפייר הוא, שהם נכונים לפעמים לפרק סדרות, ולמכור בול בודד מתוכן. בשנת 1939 הנפיקה אלבניה סדרה של ארבעה בולים בנושא ארכיאולוגיה. הסדרה נמכרת בדרך כלל בטווח מחיר של כ-80 עד 100 דולר. הבול בעריך הגבוה בסדרה מראה אמפיתאטרון, וסאנדפייר מציעים צמדה של שני בולים ממנו במחיר התחלתי כ-50 דולר. אין ספק שמדובר במחיר נוח, מה עוד שניתן לפרק את הצמדה ולמכור בנפרד את הבול העודף. אלא שבמקרה זה דעתנו אינה נוחה מרמת המרכז של הבול – העיצוב סוטה בבירור כלפי מעלה. אנו מנצלים את ההזדמנות כדי להדגיש היבט זה של בחירת בול בעת הרכישה.

מכירה פומבית המוקדשת בעיקרה לבולים היא גם מקום מצוין למצוא בולים ובכלל זה שגיאות הדפסה או שגיאות נקבוב. בדוגמא שלפנינו מדובר ברביעיית בולים (אנו מציגים רק שניים מהם בהגדלה) שהונפקה בשנת 1938 על ידי אוגנדה ובה נראית ספינת מפרש קטנה שטה במימי אגם ויקטוריה. בבול התחתון יש טעות הדפסה, ונראה כאילו החבל השמאלי אינו מחובר למפרש. לטעות כזו יש משמעות תימאטית ולדעתנו יש לכך ערך מוסף. הקורא מוזמן לעיין במאמר "טעות לעולם חוזרת" בגליון האחרון של נושאונט לדיון בנושא זה. המחיר ההתחלתי המבוקש הוא 75 לירות שטרלינג. ככלל, סאנדפייר הוא בית מכירות בריטי, ולכן קל למצוא אצלם פריטים ממדינות השייכות לאימפריה.

ולסיום, הנה ציור אמן מקורי לבול מצרי ובה נראית המצודה של קהיר. ציור זה יועד לבול בערך נקוב של 2 מיל מתוך הסדרה מן המנין לשנים 6-1953, אך בסופו של דבר נבחר עיצוב אחר. המחיר ההתחלתי הוא כ-100 לירות שטרלינג – לדעתנו מחיר סביר בהחלט עבור פריט ייחודי כזה גם אם אין לו חשיבות בולאית גבוהה.

נשמח לשמוע מכם על בתי מכירות המוכרים לכם, ובפרט לגבי נסיונכם איתם.

דמי חבר באיל"ת לשנת 2013

דמי החבר באיל"ת לשנת 2013 עומדים על סך של 140 שקל (לנוער 70 שקל בלבד). את דמי החבר יש לשלוח לגזבר האגודה, **שלמה וורגן** (ת.ד. 2561, ראשון לציון 75124). המחאות יש לרשום לפקודת איל"ת.

תשלום דמי החבר הוא קריטי להמשך פעילות האגודה. אנא, שלחו את דמי החבר לשנת 2013 עוד היום!

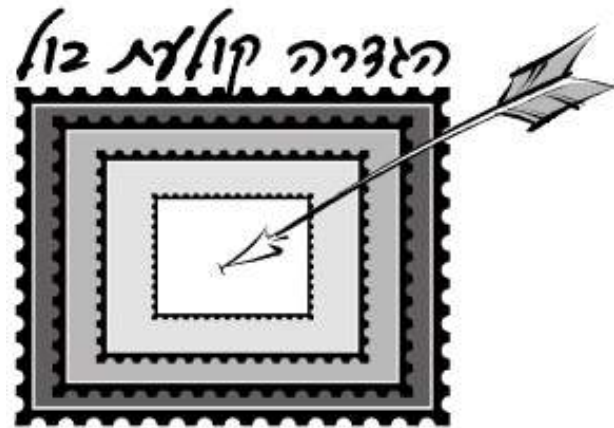
בול חצוי

בול חצוי (באנגלית – bisect) הוא כינוי לבול, שנחצה לשניים על ידי נקבוב או גזירה במטרה ליצור שני בולים שערך כל אחד מהם חצי מהערך המקורי. השימוש בבולים כאלו נעשה בדרך כלל כאשר יש מחסור בבולים בעריך מסוים. לעיתים מחולקים הבולים ללא סימן נוסף, ולעיתים נוסף הדפס רכב המציין את העריך החדש. חיתוך או נקבוב הבולים נעשה בכיוונים שונים – אלכסוני, אופקי או אנכי – והדבקתם נעשית במקום הרגיל על המעטפה, לבד או יחד עם בולים נוספים.

צורת החיתוך הנפוצה ביותר היא לשני חלקים, אך בולים נחתכו גם לשלושה, לארבעה ולשמונה חלקים. בכל המקרים חלק הבול היה שווה בערכו באופן יחסי לשלם (חצי, שלישי רבע או שמינית מערכו של הבול השלם).

בולים חצויים נאספים בעיקר כאשר הם עדיין צמודים למעטפה, מפני שללא המעטפה לא ניתן לדעת אם הם נחתכו לפני הדבקתם או לאחר שהוסרו מהמעטפה.

אסף אברהם, אספן של בולי בריטניה, הוציא לאור את המילון האנציקלופדי החדש לבולאות ולדואר. לתגובות: philapub@gmail.com.

10k אברהם

בול מקומי של שנגחאיי על גבי גזיר. הבול הוא בערך נקוב של 2 סנט, ואחרי חלוקתו הודפס על הבול החצוי הדפס רכב של סנט אחד.

מעטפה שנשלחה ממקסיקו לארצות הברית בשנת 1904, ועליה בול שלם בעל ערך נקוב של 5 סנטבוס ובול חצוי של 20 סנטבוס, המשמש כבול של 10 סנטבוס. סך כל הביול הוא, איפוא, 15 סנטבוס.

W. J. Stanton.

544 A Avenue

Coronado, California.

שדון בית הדפוס

את הביטוי הזה היכרתי לראשונה דווקא באספרנטו (preseja koboldo), כאשר קראתי בשנות השבעים המוקדמות את ההומורסקות של הסאטיריקן האספרנטי האלזסי **ריימונד שוורץ**, אשר היטיב ליצור משחקי-מילים וללהטט בהם. הביטוי נלקח מן הגרמנית, אשר במיתולוגיה שלה מרובים מיני שדונים לכל מלאכה ועניין – הרי **יוהאנס גוטנברג** המציא את מכונת-הדפוס הראשונה! נזכרתי בשדון, כאשר שני חלקי מאמרי (אודות השפה הבינלאומית אספרנטו), שנכתבו בעמל רב, הותקפו בידי המנוול הקטן – זאת לאחר שכבר טעמו את חרב-הקיצוצים המתהפכת של עורכנו היקר. לכן למרות שינאתי הפתולוגית לכתיבה, התיישבתי ליד המחשב, כדי לנקום בשדון. הוא, אגב, לא נותר מובטל לאחר מותו של סדר-הדפוס האחרון, וברבות השנים התקדם עד לתוכנות המחשב המורכבות ביותר. להלן תיקוניי למעלליו.

את הפיסקה השנייה בחלקו הראשון של מאמרי (בחוברת מס' 102 של "נושאון") יש לקרוא כך (החלק ששובש במקור, מובלט במרכז הפיסקה):

עוד מן התורה מוכר לנו הסיפור אודות בניית מגדל בבל, עם "שפה אחת ודברים אחדים", שהופסקה, והבונים נפוצו לכל עבר, כל עם ושפתו. בהמשך, עם הכיבושים האזוריים בידי המעצמות של ימי קדם ועם התפתחות קשרי המסחר עם המדינות השכנות, שימשו אחדות מן השפות הקדומות (השומרית, האכדית, הארמית, היוונית העתיקה והלטינית) שפות בינלאומיות במסחר, במדע ובתרבות. בעקבות התפשטות הנצרות הפכה שפתה של הקיסרות הרומית לשפה הבינלאומית של אירופה ואגן הים התיכון, אך היוונית המשיכה לשחק תפקיד חשוב בחיי התרבות והמסחר, ועם הפירוד שחל בכנסייה הנוצרית, הפכה גם לשפה השלטת בכנסיות הנוצריות המזרחיות ובקיסרות הביזנטית. כיבושי הערבים המוסלמים באגן הים התיכון הפכו גם את הערבית לשפה בינלאומית באזורנו.

בפיסקה הראשונה בחלקו השני של מאמרי (בחוברת מס' 103 של "נושאון") השתבש הסדר בשל "מלחמת הכיוונים" הנצחית בין הימין והשמאל (או בין העברית ללועזית) בתוכנת ה"וורד" – על-כן בסופה צריכה הפיסקה להיראות כך (סדר האלפבית השלם הוא משמאל לימין):

*האלפבית של אספרנטו מבוסס על האלפבית הלטיני; הוסרו ממנו האותיות **x, w, q**, **y** ונוספו לו שש אותיות עם תגים: **ŭ, ŝ, ĵ, ĥ, ĝ, ĉ**. האלפבית של אספרנטו הוא לפיכך:*

Aa Bb Cc (כמו צ) Ĉĉ ('צ) Dd Ee Ff Gg (ג) Ĝĝ ('ג) Hh Ĥĥ (ח) Ii Jj (י) Ĵĵ ('ר) Kk Ll Mm Nn Oo Pp Rr Ss Ŝŝ (ש) Tt Uu Ŭŭ (ו כמו w) Vv Zz (ז)

בברכה,
יהושע טילמן

פתרון החידה הבולאית

בגליון הקודם הצגנו בפניכם שבעה בולים. ששה מהם היו מאיסלנד, מלטה, ג'מייקה, קובה, יפן ומדגסקר – מדינות שהן אי (או מספר איים). הבול השביעי, שהוא גם יוצא הדופן, היה מגיברלטר, שהיא חצי אי.

בהגרלה שנערכה בין הפותרים נכונה את החידה עלה שמו של **דן טוב** והוא זכה בפרס בולאי, מתנתה של התאחדות בולאי ישראל.

לא קיבלת את נושאונט?

נושאונט, העיתון הבולאי המקוון הראשון בשפה העברית, מופץ ארבע פעמים בשנה. חברי איל"ת זכאים לקבל אותו ללא תשלום, אולם לצורך הפצת נושאונט אנו זקוקים לכתובת הדואר האלקטרוני (e-mail) שלכם. כתובתכם תשמש את ועד האגודה

ואת העורכים לצרכי פעילות האגודה בלבד, ולא ייעשה בה כל שימוש אחר. פנו אלינו עוד היום לכתובת **noson.ed@gmail.com**, וגם אתם תקבלו את נושאונט. נשמח גם לשלוח לכם גליונות קודמים, על פי בקשה.

חברים חדשים באיל"ת

האנשים הבאים הגישו בקשה לחברות באיל"ת. חבר האגודה המתנגד לקבלת מי מהם לחברות באגודה יפנה לוועד תוך חודש מפרסום הבטאון.

584 **קרקסון תמיר**, ת.ד. 43158, תל אביב 69270. אוסף ישראל, חותמות תעמולה ישראליות, אגרות אויר ישראליות (העברה מנוער).

חידוש חברות

546 **דוד יעקב**, נס ציונה.